

Engels in het basisonderwijs

(Meer dan de) kennisbasis
vakdidactiek

Noordhoff Uitgevers

Marianne Bodde-Alderlieste & Lauren Salomons

2^e druk

Engels in het basisonderwijs

(Meer dan de) kennisbasis vakdidactiek

Marianne Bodde-Alderlieste
Lauren Salomons
Joke Schokkenbroek

Tweede druk

Noordhoff Uitgevers Groningen/Utrecht

Ontwerp omslag: G2K (Groningen-Amsterdam)

Omslagillustratie: Stocksy/Guille Faingold

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

0 / 18

© 2018 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Utrecht, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veeleenvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-85454-6

ISBN 978-90-01-84619-0

NUR 846

Ten geleide

Engels is in onze maatschappij steeds meer aanwezig en daarmee is het een noodzaak geworden om goed Engels te leren. Vanuit de Europese afspraken die hierover zijn gemaakt, heeft ieder kind er recht op om al vroeg met Engels te beginnen.

Om te komen tot een goed rendement en resultaat is het voordeliger dat studenten op de pabo en leerkrachten in het basisonderwijs zelf een degelijke voorbereiding hebben gekregen op het geven van het vak Engels. Deze publicatie biedt in de tweede editie weer een standaardwerk waarin alle facetten van Engels leren aan de orde komen, van activerende didactiek voor Eibo (Engels in het basisonderwijs) tot vroeg vreemdetalenonderwijs (vcto) en primary CLIL. In het boek komen alle belangrijke ontwikkelingen op een toegankelijke en praktijkgerichte manier aan bod.

Dat de auteurs hebben samengewerkt met betrokken docenten uit de praktijk blijkt uit de indrukwekkende lijst met personen die bedankt worden voor hun bijdrage en samenwerking. Deze samenwerking is onontbeerlijk om een boek te schrijven dat zowel theoretisch goed onderbouwd is als praktische toepassingen in de school biedt. Tegenwoordig verouderd informatie 'waar we bij staan'. De website bij deze editie biedt om die reden met een 'tweede scherm' een riant aanvulling met actuele informatie, artikelen en praktijkvoorbeelden.

Ik weet zeker dat het boek *Engels in het basisonderwijs* niet alleen een degelijk studie- en handboek blijkt voor po-docenten in opleiding, maar dat het ook interessante, vernieuwende ideeën biedt voor docenten die al jaren werkzaam zijn in de praktijk. Deze publicatie mag daarom op geen enkele pabo ontbreken, maar ook in geen enkele basisschool.

Goed onderwijs van het Engels op de basisschool heeft echter meer nodig dan alleen een uitstekend handboek. Daarom zet het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in op een curriculumherziening in het po en vo, waarbij het vak Engels een belangrijke rol speelt. Er wordt onder andere gewerkt aan kerndoelen voor het po en een doorlopende leerlijn van po naar vo. Voor de huidige stand van zaken met betrekking tot de curriculumherziening verwijs ik u graag naar de website bij dit boek.

Judith Richters,
Voorzitter Levende Talen

LEVENDE Talen

Woord vooraf

Je kunt niet meer wegstijgen van Engels in het basisonderwijs: steeds meer scholen starten met Engels in groep 1 en ook het aantal peuters dat Engels leert, neemt toe. Dit betekent dat toekomstige leerkrachten extra goed moeten worden voorbereid op hun taak om Engels te geven, vanaf groep 1 tot en met groep 8.

Met dit boek, de uitgebreide bijbehorende website, de samenvattingen (in het Nederlands en Engels) en de toetsvragen bieden we een standaardwerk dat op geen enkele pabo mag ontbreken. Uiteraard vormt de Kennisbasis Engels pabo de basis voor het boek. Maar we schreven het ook voor leerkrachten basisonderwijs en coördinatoren vroeg vreemdetalenonderwijs (vvt) die zich willen verdiepen in vvt en CLIL en daarover actuele informatie zoeken. Met de flexibele website kunnen we (toekomstige) leerkrachten een uniek totaalpakket bieden waarin actuele ontwikkelingen, documenten, artikelen en websites op het vakgebied van primair Engels beschikbaar zijn.

We willen met de tweede druk weer een degelijke basis bieden om het vak goed te kunnen geven, ook in de toekomst. Naast de gedetailleerde beschrijving en uitwerking van de vakdidactiek voor het reguliere Engels in het basisonderwijs in de bovenbouw (Eibo), vvt en primary CLIL, hebben we een schatkamer aan praktijkvoorbeelden, bronverwijzingen en praktische lesideeën samengesteld.

Aan pabodocenten biedt het pakket de mogelijkheid om op de pabo een gefundeerd en actueel programma Engels op te zetten, in kern- en profieldeel, om studenten gedurende vier jaar goed voor te bereiden op het geven van Engels in alle groepen. Het kan in alle studiejaar worden gebruikt, bijvoorbeeld de hoofdstukken 1 tot en met 4 voor de kennismaking met het vak en het vierfasenmodel, hoofdstuk 5 en 6 voor verdieping in vvt en primary CLIL, en de hoofdstukken 7 tot en met 9 in het kerndeel voor het maken van leerlijnen en toetsen. In hoofdstuk 10 ten slotte komt alles samen. We gaan in dat hoofdstuk in op differentiatie en het samenstellen van een flexibel programma. Ook na het afstuderen kunnen leerkrachten het boek als naslagwerk gebruiken, bijvoorbeeld voor lesideeën, het kiezen van een nieuwe methode met de Kieswijzer, of voor informatie over doorlopende leerlijnen en toetsing.

We hebben ruim een jaar aan de revisie gewerkt. Daarbij werden we belemmerd door het feit dat er veel ontwikkelingen in gang zijn gezet waarover nog geen beslissing is genomen door het ministerie of de politiek. We bedoelen de kerndoelen (po en vo), het advies van Platform 2032, de Kennisbasis Engels pabo, een landelijke taalvaardigheidstoets Engels pabo, het vervolg op de IEP Eindtoets Engels, enzovoort. Vandaar de keuze om toekomstige

documenten en ontwikkelingen op de website te plaatsen. Dit geeft echter wel aan dat er veel te gebeuren staat op het gebied van primair Engels. Of dat positief uitpakt, kun je volgen op de website: de politici beslissen over de voorstellen.

We hopen dat deze nieuwe editie weer een stevige bijdrage levert aan de kwaliteit van het vak Engels op de pabo en in het basisonderwijs.

Helaas is Joke Schokkenbroek, co-auteur van de eerste druk en vriendin en schrijfmaatje van Marianne, in 2012 door een ongeval om het leven gekomen. Lauren Salomons was bereid om de moeilijke taak als co-auteur voor de tweede druk op zich te nemen en zij heeft dat met veel plezier gedaan.

Dit totaalpakket is tot stand gekomen met de feedback van vele collega's die wij hier noemen. We willen met name graag onze collega's van Vedocep/ Levende Talen (het landelijk netwerk van docenten Engels aan de pabo) bedanken. Klaas Hoorn heeft met zijn constructieve feedback een onmisbare bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit materiaal en Louise Taylor zijn we veel dank verschuldigd voor de informatie over actuele ontwikkelingen. Ook willen we hier de meelezende collega's Marijke Hoeve, Froukje Polman en Amy Klipp bedanken voor hun zeer waardevolle feedback. Speciale dank gaat uit naar onze partners en gezinnen voor al hun geduld en ondersteuning in de afgelopen tijd.

Marianne Bodde-Alderlieste & Lauren Salomons
Utrecht, juli 2017

Met dank aan:

Eveline van Baalen, Ans van Berkel, Lisa Bodde, Alessandra Corda, Resi Damhuis, Elly Deelder, Jacqueline Deerenberg, Max van Duijn, Conny van Egmond, Daniela Fasoglio, Myrna Feuerstake, Patrick Geirnaert, Mariola van Genderen, Rick de Graaff, Tatia Gruenbaum, Clare Hambly, Mandy Hattink, Sander van Haarlem, Jan Heijman, Karijn Helsloot, Frank van Herwaarden, Rinie Hoeks, Tanita Jansen, Ton de Kraaij, Monique Henriette Kranenburg, Folkert Kuiken, Erik Kwakernaak, Gert van Leusden, Marc Linthorst, Ankie Mantel, Kazuaki Nekoda, Bart Noij, Jacomine Nortier, Marion Ooijevaar, Jenico Olls, Donna Pieterse, Alex Riemersma, Judith Richters, Ava Rijsman, Patricia Rose, Yvonne Scherphof, Mieke Schoonderbeek, Alice Schotanus, Emèl Spaninks, Rose Staritsky, Bas Trimbos, Sharon Unsworth, Ageeth Verbruggen, Kathrin Varbelow, Ria van de Vorle, Lobke de Vos, Thom de Vries, Kristianne van Wieringen, Rob Wolthuis, Eefje van der Zalm, de leerlingen en collega's van OBS De Lettertuin en OBS De Prinsenakker.

Inhoudsopgave

Studiewijzer 9

1 **Introductie Engels in het basisonderwijs** 13

- 1.1 Rol van 'Europa' in het talenonderwijs 14
- 1.2 Stand van zaken van Engels in het basisonderwijs 21
- 1.3 Inleiding op de communicatieve aanpak 26
- 1.4 Buitenschoolse voorkennis 29
- 1.5 What's new? 31
- 1.6 Introductie van vroeg vreemdetalenonderwijs 38
- 1.7 Introductie van Primary CLIL 44

2 **Taalverwerving** 49

- 2.1 Uitleg van begrippen 50
- 2.2 Verwerven van de moedertaal 53
- 2.3 Taalleervermogen en taalproblemen 57
- 2.4 Meertaligheid 62
- 2.5 Leren van een tweede of vreemde taal 66
- 2.6 Schijf van vijf voor het vreemdetalenonderwijs 71

3 **Het vierfasenmodel** 81

- 3.1 Doel en werkwijze van het vierfasenmodel 82
- 3.2 Fase 1: introductiefase 85
- 3.3 Fase 2: inputfase 94
- 3.4 Communicatieve methode 101
- 3.5 Fase 3: oefenfase 103
- 3.6 Fase 4: transferfase 112

4 **Meer taaldidactiek** 121

- 4.1 Invloeden op taaldidactiek 122
- 4.2 Verschillende opvattingen over vreemdetaaldidactiek 123
- 4.3 Overzicht taaldidactieken 139
- 4.4 De beste taaldidactiek 139

5 **Vroeg vreemdetalenonderwijs** 145

- 5.1 Didactiek voor vroeg vreemdetalenonderwijs 146
- 5.2 Componenten en fasen 147
- 5.3 Pedagogische en didactische basisvoorwaarden 157
- 5.4 Rol van de leraar 160
- 5.5 Leerlijn 162
- 5.6 Activerende speelse werkvormen 169
- 5.7 Kiezen van lesmateriaal 177

6	Primary CLIL	183
6.1	Didactiek van primary CLIL	184
6.2	Communication	188
6.3	Vorbereiden van een lessenserie	195
6.4	Lesplanning	205
6.5	Voorbeeld van CLIL-lessen natuuronderwijs	207
6.6	CLIL-len in alle jaargroepen	211
6.7	Primary CLIL in de praktijk	214
7	Doelstellingen	219
7.1	Ontwikkeling van het Europees Referentiekader	220
7.2	Kerdoelen voor Engels in het basisonderwijs	232
7.3	Werken met de kerndoelen in de praktijk	235
7.4	Eibo-thema's	235
7.5	Engels in samenhang met andere vakken	238
7.6	Eindoelen voor Eibo	241
8	Doorlopende leerlijnen	245
8.1	Scenario's voor Engels	246
8.2	Doorlopende leerlijn in de school	256
8.3	Doorlopende leerlijn naar het voortgezet onderwijs	260
8.4	Individuele leerlijn	267
8.5	Talenbeleid op de school	271
9	Toetsing, evaluatie en reflectie	279
9.1	Doelen en vormen van toetsen	280
9.2	Summatieve toetsen	284
9.3	Leestoetsen	291
9.4	Formatieve toetsen	293
9.5	Eindoetsen	295
9.6	Toetsing en evaluatie in het vroeg vreemdetalenonderwijs	302
10	Flexibel Engels	309
10.1	Voorkennis van leerlingen	310
10.2	Differentiëren op niveau	311
10.3	Taalspellen	322
10.4	Liedjes, rijmpjes, tongue twisters en chants	329
10.5	Engelse boeken	334
10.6	Handpoppen	342
10.7	Digitale middelen	343
10.8	Websites met lesmateriaal	348
	Literatuur	351
	Illustratieverantwoording	357
	Register	359
	Over de auteurs	365

Studiewijzer

Dit boek belicht alle aspecten van Engels in het basisonderwijs, van groep 1 tot en met groep 8. In sommige hoofdstukken vind je algemene informatie, terwijl in andere hoofdstukken specifieke vakdidactiek centraal staat of onderwerpen gerelateerd aan de vakdidactiek. Het boek biedt daarmee een compleet overzicht.

De hoofdstukken hebben niet allemaal dezelfde omvang en hetzelfde karakter. Wel is er een grote samenhang tussen de verschillende onderwerpen. De opbouw van het boek biedt de mogelijkheid om combinaties of onderdelen van hoofdstukken te bestuderen, door de verwijzingen naar paragrafen in andere hoofdstukken en de lijst met verwijzingen naar kernwoorden. Het boek kan in alle fasen van de opleiding ingezet worden: je kunt het hele boek bestuderen, maar je kunt ook een verdeling maken in onderwerpen per opleidingsfase gedurende vier jaar.

In bijna alle hoofdstukken vind je naast theorie en uitleg veel tips en toepassingsmogelijkheden voor de praktijk. Daarnaast zorgen de afbeeldingen en voorbeelden uit basisschoolmateriaal voor verbinding met de onderwijspraktijk.

Met een stelling aan het begin van ieder hoofdstuk word je uitgenodigd om vooraf na te denken over het betreffende onderwerp. Ieder hoofdstuk eindigt met een terugblik op de stelling.

Hoofdstuk 1 (inleiding)

In hoofdstuk 1 vind je vooral informatie over de actuele stand van zaken van Engels in het basisonderwijs (Eibo) in Nederland en Europa. Daarnaast worden twee andere ontwikkelingen in het basisonderwijs geïntroduceerd: vroeg vreemdetalenonderwijs (vvt) en Content and Language Integrated Learning voor het basisonderwijs (primary CLIL).

Hoofdstuk 2-4 (vakdidactiek algemeen)

Het eerste deel van hoofdstuk 2 gaat over moedertaalvererving, meertaligheid en de componenten die belangrijk zijn voor taalvererving. Deze informatie vormt de basis voor de vakdidactiek die in het tweede deel van hoofdstuk 2 en in de hoofdstukken 3 en 4 centraal staat. In deze hoofdstukken wordt de vakdidactiek (theorie) verbonden met de praktijk door voorbeelden, suggesties en tips voor de toepassing van Engels in de les. In feite vormen deze hoofdstukken het basisprogramma.

Hoofdstuk 5 en 6 (vakdidactiek vvt en primary CLIL)

In deze twee hoofdstukken komen theorie en praktijkvoorbeelden van vvt en primary CLIL uitgebreid aan de orde. Ze vormen daarmee een onmisbaar kernprogramma voor toekomstige en huidige leerkrachten en voor toekomstige specialisten vvt en coördinatoren vvt.

Hoofdstuk 7-9 (Engels op schoolniveau)

In hoofdstuk 7 tot en met 9 staan doelstellingen, leerlijnen en toetsing centraal, vanuit de vakdidactiek. Zo vind je in hoofdstuk 7 informatie over de (kern)doelen voor Engels en de Eibo-thema's en komt het Europees Referentiekader (ERK) uitgebreid aan de orde.

In hoofdstuk 8 worden eerst de mogelijke scenario's voor Engels in de school besproken: van regulier Engels tot tweetalig basisonderwijs. Vanuit deze scenario's komen de leerlijnen voor Engels aan bod: in de school, naar het voortgezet onderwijs en voor de individuele leerling. Ook bespreken we talenbeleid op school.

In hoofdstuk 9 staan toetsing en evaluatie centraal en worden toetsvormen, toetssoorten en toetsmomenten gekoppeld aan praktijkvoorbeelden.

Hoofdstuk 10 (differentiatie)

In het laatste hoofdstuk vind je informatie met veel praktijkvoorbeelden over hoe je een flexibel en gedifferentieerd programma Engels kunt samenstellen dat is afgestemd op individuele leerlingniveaus en interesses van de leerlingen.

Op engelsinhetbasisonderwijs.noordhoff.nl vind je samenvattingen van ieder hoofdstuk (in het Engels en in het Nederlands) en toetsvragen die je kunt gebruiken bij het bestuderen van de hoofdstukken. Nieuw is dat je er ook per hoofdstuk actuele en aanvullende informatie vindt, bronnen en uitgewerkte praktijkvoorbeelden. Je komt op de website door de unieke code voorin je boek te gebruiken.

Wij wensen je veel plezier bij het bestuderen van dit boek en het uitproberen van de voorbeelden en tips in de praktijk. Have fun!

1

Introductie Engels in het basisonderwijs

- 1.1 Rol van 'Europa' in het talenonderwijs
- 1.2 Stand van zaken van Engels in het basisonderwijs
- 1.3 Inleiding op de communicatieve aanpak
- 1.4 Buitenschoolse voorkennis
- 1.5 What's new?
- 1.6 Introductie van vroeg vreemdetalenonderwijs
- 1.7 Introductie van Primary CLIL

In dit hoofdstuk vind je een breed overzicht van het onderwijs in het Engels en de rol van het Engels. We bespreken de gevolgen van de Europese afspraken voor het (basis)onderwijs in de Europese landen en specifiek in Nederland. We gaan verder in op de stand van zaken voor Engels in het basisonderwijs en de voorkennis die leerlingen buiten school opdoen. Je maakt ook kort kennis met de communicatieve aanpak en recente ontwikkelingen. We introduceren vroeg vreemdetalenonderwijs (vvt) en *primary CLIL: Content and Language Integrated Learning* voor de basisschool. In hoofdstuk 5 en 6 gaan we dieper in op vvt en primary CLIL.

Stelling:

Engels is een kernvak in het voortgezet onderwijs, maar voor leerlingen in het basisonderwijs is het vak nog niet zo belangrijk.

1.1 Rol van 'Europa' in het talenonderwijs

Europese talen

Nederland is lid van de Europese Unie (EU). De EU heeft circa 500 miljoen inwoners, 27 lidstaten, één lidstaat (het Verenigd Koninkrijk) die de EU gaat verlaten en kent 24 officiële talen met drie verschillende alfabetten. De Europese talen zijn: Bulgaars, Deens, Duits, Engels, Ests, Fins, Frans, Grieks, Hongaars, Iers, Italiaans, Kroatisch, Lets, Litouws, Maltees, Nederlands, Pools, Portugees, Roemeens, Sloveens, Slowaaks, Spaans, Tsjechisch en Zweeds (Europese Unie, 2014). Al deze talen zijn ook officieel de werktalen van de EU. Daarnaast zijn er 60 regionale of minderheidstalen, waarvan de EU er een aantal erkent, zoals het Baskisch, Catalaans, Galicisch en Welsh. In totaal zijn er meer dan 200 Europese talen.

Met een samenhangend talenbeleid wil de EU het leren van meerdere talen bevorderen met als doel culturele diversiteit, tolerantie en Europees burgerschap. Het EU-beleid houdt helaas geen wettelijke verplichtingen in: ieder land kan de Europese afspraken op een eigen manier invullen. In de volgende paragrafen onderzoeken we wat het Europese talenbeleid inhoudt en welke gevolgen dat heeft voor Nederland en andere Europese landen.

1.1.1 Europees talenbeleid

In de vorige eeuw was het belangrijkste doel van het Europees talenbeleid dat alle kinderen in Europa vanaf hun tiende jaar ten minste één vreemde taal zouden leren. Om die reden werd in Nederland het Engels als verplicht vak ingevoerd, in 1983 op de pabo en in 1986 in de bovenbouw van het primair onderwijs (po). De Europese Raad van ministers van Onderwijs heeft dit beleid in 2000 in Lissabon en in 2002 in Barcelona aangescherpt met als doel het talenonderwijs aan kinderen jonger dan 10 jaar te stimuleren. De Europese Raad (ER) hoopt daarmee te bereiken dat alle Europese burgers op den duur naast hun moedertaal (M) ten minste twee vreemde talen beheersen: M+2.

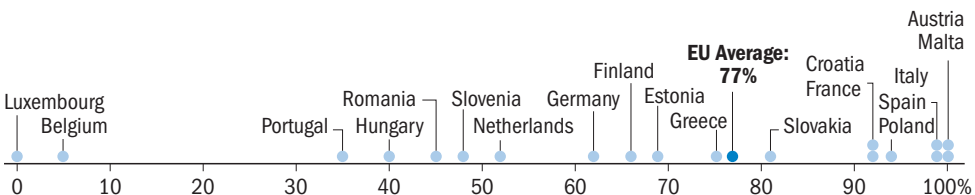
M+2

Gemeenschapstaal

Lingua franca

Een van de twee vreemde talen is een gemeenschapstaal of lingua franca: een taal die door grote groepen mensen met verschillende moedertalen als gemeenschappelijke taal gebruikt kan worden. De Europese Raad schrijft niet voor welke taal de gemeenschapstaal moet zijn en ook niet hoe en wat de leerlingen moeten leren. Toch kiezen de meeste landen voor dezelfde eerste vreemde taal, namelijk Engels. In figuur 1.1 zie je welke vreemde talen in het Europese primair onderwijs worden geleerd. Nederland scoort onder het gemiddelde omdat de meeste leerlingen pas na hun tiende jaar met Engels beginnen (in groep 7). (Herder en de Bot, 2005)

FIGUUR 1.1 Aantal basisschoolleerlingen in Europa dat Engels leert (2013)

Bron: Pew Research (2015)

Meer dan een streven is M+2 nog niet. Volgens cijfers van Eurostat uit 2012 kent ongeveer 28% van de Europeanen naast de moedertaal nog twee andere talen. Zo'n 56% van de EU-inwoners spreekt één vreemde taal naast de moedertaal. De EU staat voor de uitdaging deze aantallen zo snel mogelijk uit te breiden, op een duurzame en doeltreffende manier.

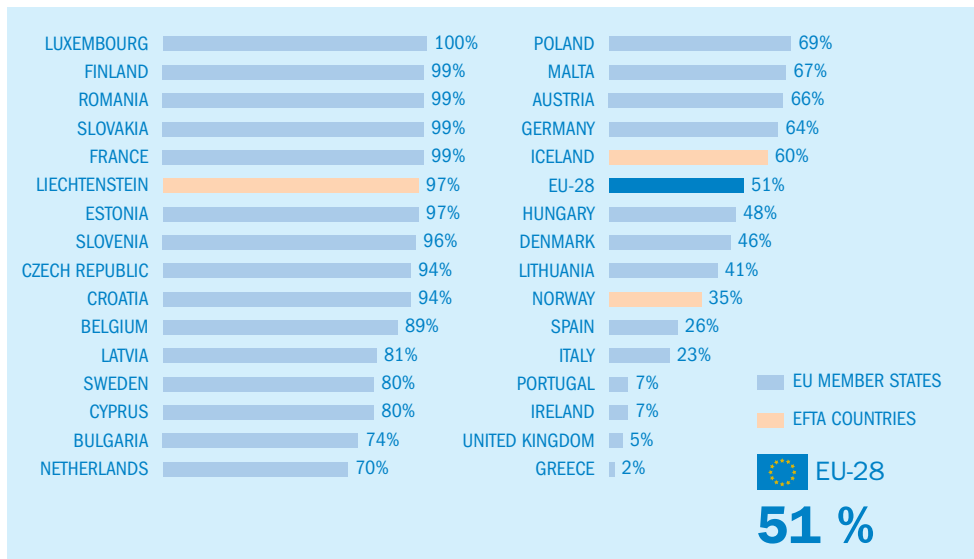
In 2012 is in veertien EU-landen een EU-enquête over taalvaardigheden gehouden. Daaruit blijkt dat het vreemdetalenonderwijs in veel landen tekortschiet. Van alle 15-jarige scholieren haalt 42% het niveau 'onafhankelijk gebruiker' (niveau B1/B2) van het gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor talen) voor de eerste vreemde taal. Slechts 25% haalt dit niveau ook voor de tweede vreemde taal, en 1 op de 7 leerlingen beschikt zelfs niet eens over basiskennis van de eerste vreemde taal.

Reden voor de Europese Commissie om in 2012 *Een andere kijk op onderwijs: investeren in vaardigheden voor betere sociaaleconomische resultaten* te publiceren, met adviezen om het talenonderwijs te verbeteren. Er zijn daarbij twee uitgangspunten:

- 1 In 2020 moet minstens de helft van de 15-jarigen in staat zijn tot het voeren van een simpel gesprek in hun eerste vreemde taal;
- 2 In 2020 moet minstens driekwart van de leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs ten minste twee vreemde talen leren (europa-nl).

In *Uit de Conclusies van de Raad over meertaligheid en de ontwikkeling van taalcompetenties* (2014) beloven de EU-landen om het vreemdetalenonderwijs op school te verbeteren. In figuur 1.2 zie je hoeveel leerlingen in Europa twee of meer vreemde talen leren in de bovenbouw van het vo.

FIGUUR 1.2 Leerlingen in Europa die twee of meer talen leren in het vo (2012)

Bron: Eurostat

Ook de internationale mobiliteit van studenten neemt toe en daarmee de vraag naar meer talenkennis. Met het *Erasmus+ Programme* wil de Europese Commissie meertaligheid en taaldiversiteit bevorderen door werken en studeren over de grens te stimuleren en taalonderwijs te ondersteunen. Het programma loopt van 2014 tot 2020 en lijkt succesvol: in 2014 ontvingen al ruim 650.000 mensen ondersteuning in studie, werk, trainingen en vrijwilligerswerk in het buitenland.

Taaldiversiteit

Europese dag van de talen

Ieder jaar op 26 september vindt in Europa de Europese dag van de talen plaats. Deze dag is bedoeld om het grote aantal talen in Europa onder de aandacht te brengen en om culturele en taalkundige diversiteit te stimuleren. Het doel is ook om mensen aan te moedigen om talen te leren: mensen die meer talen spreken, vinden gemakkelijker werk, wat goed is voor bedrijven en de economie. Scholen kunnen op die dag met allerlei activiteiten extra aandacht besteden aan talen.

Niet alleen door het talenbeleid, maar ook door migratie van buiten Europa neemt het aantal talen toe dat in Europa wordt gesproken. Geschat wordt dat door immigratie circa 175 nationaliteiten in de EU aanwezig zijn (ec.europa.eu). Steeds meer Europeanen spreken een andere taal naast de 24 officiële talen.

Global English

Desondanks behoort Engels tot de talen met de grootste verspreiding. Juist door die wereldwijde verspreiding, ontstaan met global English, het gebruik van Engels als wereldwijde communicatietaal, allerlei varianten van het Engels, de zogenaamde World Englishes (Kirkpatrick, 2007). Sommigen denken dat deze mengelmoes zo afwijkt van de oorspronkelijke taal dat dit het einde kan betekenen van het 'Engels' (Graddol, 2006).

1.1.2 Europees Referentiekader voor de Talen

Gemeenschappelijk raamwerk

CEFR

Als gevolg van het Europees taalbeleid is de Raad van Europa in 2001 begonnen met het vaststellen van een gemeenschappelijk raamwerk van niveauomschrijvingen voor de moderne vreemde talen: the *Common European Framework of Reference for Languages* (CEFR). Met behulp van dit raamwerk kunnen de taalniveaus in de Europese landen met elkaar worden vergeleken. Het is ontwikkeld door de Raad van Europa en is ingegeven door de toenemende (internationale) mobiliteit in Europa.

Studenten moeten tegenwoordig bij aanmelding voor een buitenlandse universiteit of bij sollicitatie naar een studiebeurs het door hen behaalde taalniveau opgeven. Zowel op de nationale als op de internationale arbeidsmarkt zijn bedrijven gebaat bij een helder beeld van datgene wat (toekomstige) werknemers in een vreemde taal kunnen. 'Enige kennis van de Duitse taal' zegt weinig, maar 'kennis van de Duitse taal op minimaal A2-niveau' maakt meteen duidelijk welke competentie de werkgever verwacht.

ERK

Het CEFR is vertaald voor Nederland in het *Europees Referentiekader voor de Talen* (ERK). Vanaf 2007 is het in het Nederlandse taalonderwijs geïmplementeerd. Zo zijn de eindniveaus vmbo, havo en vwo voor de moderne vreemde talen ook beschreven in ERK-termen. Dit is in steeds meer Europese landen het geval.

Het ERK werkt met een indeling in zes niveaus voor de vaardigheden luisteren, lezen, spreken (interactie), spreken (productie) en schrijven:

- basisgebruiker: A1 en A2
- onafhankelijke gebruiker: B1 en B2
- vaardige gebruiker: C1 en C2

Basisgebruiker

Onafhankelijke
gebruikerVaardige
gebruiker

Er zijn ook tussenniveaus. De meeste Nederlanders kunnen op het beginners- of basisniveau A1 en A2 van het ERK aardig uit de voeten, mede dankzij het grote aanbod van Engels via media als televisie en internet. Op dit niveau gaat het om informeel taalgebruik. Bij formeler taalgebruik (zoals in werk of studie) heeft iemand het hogere niveau van taalbeheersing nodig vanaf niveau B2 van het ERK. Dit onderstreept de noodzaak om al in het basisonderwijs een degelijke basis te leggen met niveau A1/A2. Ter vergelijking: eindniveau havo is B1. In figuur 1.3 staat de omschrijving uit het ERK van spreken (interactie) voor alle hoofdniveaus. In hoofdstuk 7 gaan we dieper in op het ERK.

FIGUUR 1.3 Omschrijving van niveaus A1 tot C2 van het ERK voor spreken (interactie)

Beheersingsniveau	
Niveau A1	Ik kan deelnemen aan een eenvoudig gesprek, wanneer de gesprekspartner bereid is om zaken in een langzamer spreektempo te herhalen of opnieuw te formuleren en mij helpt bij het formuleren van wat ik probeer te zeggen. Ik kan eenvoudige vragen stellen en beantwoorden die een directe behoefte of zeer vertrouwde onderwerpen betreffen.
Niveau A2	Ik kan communiceren over eenvoudige en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling van informatie over vertrouwde onderwerpen en activiteiten betreffen. Ik kan zeer korte sociale gesprekken aan, alhoewel ik gewoonlijk niet voldoende begrijp om het gesprek zelfstandig gaande te houden.
Niveau B1	Ik kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in het gebied waar de betreffende taal wordt gesproken. Ik kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of mijn persoonlijke belangstelling hebben of die betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, vrijetijdsbesteding, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).
Niveau B2	Ik kan zodanig deelnemen aan een vloeiend en spontaan gesprek, dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. Ik kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin mijn standpunten uitleggen en ondersteunen.
Niveau C1	Ik kan mezelf vloeiend en spontaan uitdrukken zonder merkbaar naar uitdrukkingen te hoeven zoeken. Ik kan de taal flexibel en effectief gebruiken voor sociale en professionele doeleinden. Ik kan ideeën en meningen met precisie formuleren en mijn bijdrage vaardig aan die van andere sprekers relateren.
Niveau C2	Ik kan zonder moeite deelnemen aan welk gesprek of discussie dan ook en ben zeer vertrouwd met idiomatische uitdrukkingen en spreektaal. Ik kan mezelf vloeiend uitdrukken en de fijnere betekenissen precies weergeven. Als ik een probleem tegenkom, kan ik mezelf hernemen en mijn betoog zo herstructureren dat andere mensen het nauwelijks merken.

1.1.3 Gevolgen van het Europees talenbeleid voor Nederland

De Europese afspraken hebben consequenties voor het Nederlandse vreemdetalenonderwijs:

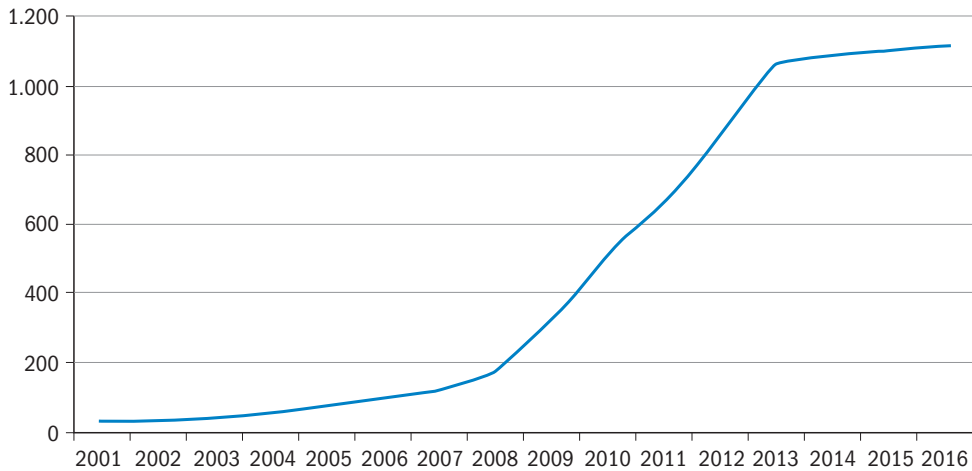
- Vanaf 2005 mogen basisscholen naast vto Engels ook vto Frans, Duits (bijvoorbeeld in de grensgebieden) of Spaans geven.
- Bij de herziening van de kerndoelen basisonderwijs in 2006 wordt gewezen op het feit dat ook eerder, bijvoorbeeld in groep 5 en 6, kan worden gestart met Engels.

- Het Nederlandse onderwijs moet in het Nederlands worden gegeven, maar door een wetwijziging mogen basisscholen vanaf het schooljaar 2015/2016 tot 15% van de lestijd in het basisonderwijs in het Engels, Frans of Duits geven.
- In figuur 1.4 is te zien dat het aantal scholen dat vroeg vreemdetalenonderwijs (vvtto) geeft explosief is gegroeid: Eind 2016 zijn er al 1112 vvtto-scholen waarvan 1072 met vvtto Engels en het aantal groeit. Uitgaande van 6430 basisscholen biedt 1 op de 6 scholen een vorm van vvtto: Engels, Frans of Duits (onderwijsincijfers.nl). In figuur 1.4 is de groei van vvtto-scholen tot eind 2015 grafisch weergegeven.

Vroeg vreemdetalenonderwijs (vvtto)

Vvtto-scholen

FIGUUR 1.4 Groei vvtto-scholen

Bron: Nuffic, 2016

- Engels voor peuters en op de buitenschoolse opvang is ook sterk in opkomst. Eind 2016 zijn er al 68 locaties van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen aangesloten bij het project *Benny's Playground*, een project van EarlyBird voor Engels voor peuters.
- Er is toenemende aandacht voor internationalisering en *language and cultural awareness*: bewustwording van andere talen en culturen.
- Van 2014 tot 2019 loopt er een pilot tweetalig basisonderwijs (tpo) waar bij 30-50% van de lessen in het Engels worden gegeven. Doel is om te onderzoeken of de lestijd in het Engels kan worden uitgebreid.
- Het aantal tweetalige scholen in het voortgezet onderwijs (vo) is opgelopen tot 130.
- Er is een sterke toename in het gebruik van het Engels in onderwijsprogramma's in het hoger onderwijs. Zo wordt 60% van de studies van de 1632 opleidingen aan de dertien universiteiten volledig in het Engels aangeboden (volkskrant.nl).

Language and cultural awareness

Pilot tweetalig basisonderwijs (tpo)

Tweetalige vo-scholen

Vanwege de groei van vvtto en het vervolg in vo en hoger onderwijs wordt het steeds belangrijker om de huidige generatie leraren en pabostudenten goed voor te bereiden om een goede basis voor het Engels aan te brengen, in alle groepen van de basisschool.

1.1.4 Meertaligheid in Nederland

Net als in andere Europese landen is ook in Nederland meertaligheid een normaal verschijnsel geworden door migratie van mensen uit andere landen. Zo groeide bijvoorbeeld het aantal nationaliteiten in Amsterdam gestaag naar 180 (december 2015). Hiermee is Amsterdam de stad met de meeste nationaliteiten ter wereld en waarschijnlijk ook met de meeste talen. Hoeveel talen er voorkomen in Amsterdam? Officiële cijfers zijn er niet. Je zou er een rekensommetje op kunnen toepassen. Er zijn circa 6.000 talen in de wereld en 195 landen. Dat zijn gemiddeld 30 talen per land. Als er 180 nationaliteiten in Amsterdam zijn, kan dat betekenen dat er meer dan 180 talen in Amsterdam voorkomen, misschien wel 180 keer twee of drie talen!

Meertaligheid is niet nieuw: het is van alle tijden en het komt al eeuwen voor. Lang dacht men dat het kinderbrein niet meer dan een of twee talen aankon. Sommigen denken nog steeds dat het vroeg aanleren van Engels ten koste gaat van het Nederlands, en dat het gebruik van een andere thuistaal inburgering in de Nederlandse samenleving in de weg staat. Recent onderzoek laat zien dat kinderen met gemak verschillende talen naast elkaar kunnen leren en gebruiken zonder dat dit ten koste gaat van de eerste taal, dat het beheersen van meer dan één taal culturele en economische verrijking betekent, én dat het cognitieve voordelen heeft (Kuiken & Muysken, 2009). In hoofdstuk 2 gaan we hierop verder in.

1.1.5 Niveau van het Engels van Nederlanders

Engels is voor Nederlanders niet moeilijk te leren omdat het verwant is aan het Nederlands: de twee talen hebben dezelfde oorsprong. Dat is zichtbaar in bepaalde woorden zoals *good* en goed, *day* en dag, *life* en leven. Er is nog een reden waarom Nederlanders Engels een gemakkelijke taal vinden. Vergeleken met andere landen komen mensen in Nederland buiten school vaak en op een spontane manier met Engels in aanraking door het grote aanbod van Engelstalige programma's, muziek en films, en door apps op de telefoon of de iPad. Er zijn veel programma's op de Nederlandse televisie waarin Nederlanders in het Engels worden aangesproken, bijvoorbeeld in programma's over kleding en opvoeding en in talentenshows. Wellicht is de belangrijkste reden dat Engelstalige televisieprogramma's niet worden nagesynchroniseerd, maar ondertiteld. Kinderen horen dus al van jongs af aan veel Engelse klanken, hoewel er de laatste tijd weer een toename is van nagesynchroniseerde televisieprogramma's. Ook wordt er veel Engels gebruikt in het dagelijks leven, bijvoorbeeld in winkels (*shoe shop*) en voor communicatieve boodschappen (in reclame). Met name internet, popmuziek en games bieden een uitgebreide en gevarieerde bron van Engelstalige informatie. Kortom, kinderen leren onbewust van jongs af aan al Engels. Ook dat is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Omgekeerd blijkt dat Nederlands ook eenvoudig te leren is voor Engelstaligen, al komt er niet veel Nederlands voor in Engeland.

De vraag is of Nederlanders echt zo goed zijn in Engels. Onderzoek van taalonderwijsbureau Education First (EF) liet eind 2016 zien dat Nederlanders het Engels beter beheersen dan anderen die de taal niet als moedertaal hebben. Dit geldt overigens voor receptieve taalvaardigheid (luisteren en lezen) en niet voor productieve taalvaardigheid (spreken en schrijven). Voor dit onderzoek zijn 950.000 volwassenen uit 72 landen ondervraagd. De lees-

Meertaligheid

1

Receptieve
taalvaardigheidProductieve
taalvaardigheid

en luistervaardigheden van Nederlanders blijken 'zeer goed' en krijgen gemiddeld een ruime zeven. In figuur 1.5 zie je een verklaring voor deze score.

FIGUUR 1.5 Nederlanders scoren goed in Engels

Deze uitkomst komt met name doordat Nederland welvarend is en een klein aantal inwoners heeft. Wereldwijd spreken weinig mensen Nederlands, waardoor er al gauw overgeschakeld moet worden op Engels. 'Nederlands en Engels lijken erg op elkaar: daardoor is het voor ons makkelijker. Hetzelfde geldt voor Scandinaviërs', zegt hoogleraar Engelse taalvaardigheid Marjolijn Verspoor van de Rijksuniversiteit Groningen.

Bron: Volkskrant, 15 november 2017

Onderzoek laat zien dat Engelsen ons ook wel goed vinden. Maar vaak overschatten Nederlanders zichzelf: we vinden dat we erg goed zijn in Engels. Wie denkt dat Engelstaligen Nederlandstaligen die Engels spreken altijd begrijpen, heeft het mis. Vaak zien Engelstaligen niet eens dat het een fout betreft en dan is een misverstand snel geboren. Doordat Engels en Nederlands erg op elkaar lijken, liggen ook vergissingen op de loer, bijvoorbeeld het gebruik van *too late* (te laat, niets meer aan te doen) in plaats van *late* (te laat, we zijn al begonnen). Soms worden woorden verkeerd geschreven of gebruikt, en bijna iedereen heeft moeite met de voorzetsels *or, in, on, for, to* of *at*. Het gebruik van steenkolenengels of *Dunglish* komt in alle lagen van de bevolking voor, van Louis van Gaal tot ministers en ook in het onderwijs. Een voorbeeld van een student tijdens een internationale uitwisseling: *I am sitting on the pebo*, waar wordt bedoeld: *I am a student at a primary college* (ik zit op de pabo). Je kent vast zelf voorbeelden van talenblunders die bijvoorbeeld op politiek of zakelijk niveau gemaakt worden (zie ook figuur 1.6).

Dunglish

FIGUUR 1.6 Blunders in het Engels

- 'I'm going on rice'
- 'Go your gang'
- 'I was totally in the war'
- 'It is me what'
- 'I don't see that sit'
- 'Make that the cat wise'
- 'I do not want to fall with the door in house'

Bron: Rijkens, 2009

Vertaalapp

Als hulpmiddel kun je een vertaalapp downloaden op je telefoon. Zo heb je direct een vertaling bij de hand.

Men kan zich met zo'n duizend woorden en enkele simpele zinnen (en met handen en voeten) al snel verstaanbaar maken in het Engels op basisniveau A1/A2 van het ERK. Maar in feite is Engels een moeilijke taal om goed te leren beheersen op C1-niveau. Veel mensen blijven dan ook steken op een basisniveau. Ze kunnen zich wel op een eenvoudige manier verstaanbaar maken in alledaagse situaties, zoals vertellen hoe ze heten, wat hun hobby of werk is of waar ze wonen. Niet-alledaagse onderwerpen blijken echter (te) moeilijk, zoals het uitleggen van het Nederlandse schoolstelsel

met gebruik van de juiste terminologie of het voeren van een serieus gesprek over de Nederlandse of Europese politiek. Ook voor het lesgeven in het Engels is een hoger niveau dan basisniveau nodig: minimaal B2.

1.2 Stand van zaken van Engels in het basisonderwijs

In deze paragraaf belichten we de geschiedenis en de huidige stand van zaken voor Engels in het basisonderwijs, komt nieuw beleid ter sprake en gaan we in op de aansluiting van vo op het po. Ook bespreken we kort nieuwe beleidsvoorstellen.

1.2.1 Geschiedenis van Engels op de basisschool

In 1986 is Engels in het basisonderwijs (Eibo) als verplicht vak ingevoerd. Vanaf 1983 was het al verplicht op de pabo. Het aantal uren Eibo is niet wettelijk vastgesteld. De richtlijnen uit 1988 gaan uit van tachtig klokuren totaal in groep 7 en 8. Dat is veertig uur per jaar, dus iets meer dan een uur per week. De gemiddelde school geeft echter tussen de 20 en 25 uur Engels per jaar, ongeveer een half uur per week. Scholen kunnen zelf kiezen hoe de uren worden ingeroosterd, bijvoorbeeld een keer per week een les, of twee of meer lessen per week. Het doel van Eibo is om de leerlingen kennis te laten maken met communicatief Engels en ze een positieve houding te laten ontwikkelen voor het leren van een vreemde taal.

Engels in het basisonderwijs (Eibo)

Bij de invoering van Eibo zijn vier voorwaarden genoemd. Deze voorwaarden zijn gebaseerd op het feit dat met circa vijf jaar aaneensluitend onderwijs in het Engels, alle leerlingen op 15- of 16-jarige leeftijd een vaardigheidsniveau Engels kunnen bereiken dat een goede basis vormt voor toepassing in verdere studie, beroep en persoonlijk leven. Deze vier voorwaarden luiden:

- 1 Engels krijgt een geïntegreerde plaats in het basisonderwijs.
- 2 Er komt een longitudinale leerlijn van Eibo naar het voortgezet onderwijs.
- 3 De leraren in het basisonderwijs worden opgeleid om Engels te geven.
- 4 Er wordt lesmateriaal voor Eibo ontwikkeld.

Longitudinale leerlijn

Aan de eerste twee voorwaarden is nog steeds niet voldaan. Bij de laatste twee voorwaarden is dat wel het geval. In het Vakdossier Engels basisschool (SLO, 2003 en 2011) vind je meer informatie over het vak.

In 2005 zijn er vakspecifieke competenties voor alle studenten aan de pabo beschreven, ook voor Engels (Bodde-Alderlieste, 2005a). Deze competenties waren echter geheel vrijwillig. Sinds 2012 is er een Kennisbasis Engels voor de pabo die ook moet worden getoetst door de pabo's. De eerste versie van de Kennisbasis Engels was alleen voor het kernprogramma en was bij publicatie al door de praktijk ingehaald. In 2017 is een nieuwe Kennisbasis Engels Pabo ontwikkeld. Ondanks de introductie van de Kennisbasis is er is nog steeds veel variatie in de wijze waarop leraren worden opgeleid. Met name het aantal uren en de inhoud verschillen nog steeds sterk per pabo.

Kennisbasis Engels

Ten slotte is er veel lesmateriaal beschikbaar, bij Nederlandse en internationale uitgevers.

1.2.2 Kerndoelen

Ongeveer eens in de zes jaar worden er nieuwe kerndoelen vastgesteld voor alle vakdomeinen in het basisonderwijs. De kerndoelen geven de einddoelen aan voor groep 8.

In 1993 werden de eerste wettelijk verplichte kerndoelen voor de basisschool gepubliceerd, ook voor Eibo. De kerndoelen uit 2006 bestaan uit slechts vier doelen (zie figuur 1.7) die niet gekoppeld zijn aan een niveau van het Europees Referentiekader voor de talen (ERK).

FIGUUR 1.7 Kerndoelen Engels primair onderwijs, 2006

Kerdoel 13.	De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.
Kerdoel 14.	De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uit te drukken in die taal.
Kerdoel 15.	De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.
Kerdoel 16.	De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.

Omdat de kerndoelen uit 2006 leraren, methodemakers en uitgevers weinig houvast bieden is er voor ieder vak een leerlijn met tussendoelen en leerlijnen geschetst van groep 1 naar het einde van groep 8, (TULE), waarmee je vanaf de kleutergroepen naar de kerndoelen kunt toewerken. Zo leidt de leerlijn voor Engels vanaf groep 1 naar een minimumniveau A1 en een keuzeniveau A2.

De kerndoelen Engels worden aan het eind van de basisschool niet formeel getoetst. Wel zijn er periodieke peilingen naar de kwaliteit van vakken in het basisonderwijs. De kerndoelen en de bijbehorende karakteristiek komen uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 7.

1.2.3 Engels nu

De rol van het Engels in de samenleving neemt toe en daarmee ook de buitenschoolse exposure: blootstelling aan Engels buiten school. Engels wordt in de samenleving heel veel gebruikt. Daarmee is het in feite geen vreemde taal meer, maar neigt het steeds meer naar een *additional language*: een andere taal dan de moedertaal die voor communicatie kan worden gebruikt. Daardoor leren kinderen soms meer Engels buiten school dan op school.

Uit een verkenning van het SLO (2011) blijkt dat 64% – de meerderheid van de scholen – nog steeds alleen in de bovenbouw in groep 7 en 8 Engels geeft en dat 17% van de scholen start in groep 5 of 6. Het aantal scholen dat in groep 1 start, is inmiddels gegroeid en heeft nu een groter aandeel dan in 2011. Voor deelname aan de pilot tweetalig basisonderwijs (tpo) van 2014 tot 2019 hebben 18 scholen toestemming gekregen, maar er staan meer scholen klaar die na beëindiging van de pilot in 2019 ook met tpo willen starten.

De toename van vvtto heeft voor een aantal nieuwe ontwikkelingen gezorgd. Zo is in 2015 de wet aangepast, zodat scholen tot 15% van de lestijd in het

Engels kunnen geven, al vanaf groep 1. Het gebruik van de doeltaal als voertaal vereist overigens niet alleen een minimum beheersingsniveau van het Engels bij de leraar, maar ook kennis van specifieke didactiek vto. De pilot tweetalig basisonderwijs heeft onder andere als doel te onderzoeken of en hoe de lestijd in het Engels nog meer kan worden uitgebreid.

Naast de kerndoelen is er een (nog) niet verplichte Landelijke Standaard vto Engels ontwikkeld voor vto-scholen. Deze standaard heeft vier gedifferentieerde eindniveaus voor leerlingen die uitstromen naar de leerwegen in het vmbo en naar havo en vwo, en biedt indicatoren voor goed vto.

Content and Language Integrated Learning (CLIL) voor het basisonderwijs – het geven van vaklessen in het Engels – is als primary CLIL sterk in ontwikkeling.

Voor vto-scholen die willen laten zien dat ze werken met de Landelijke Standaard vto zijn drie kwaliteitskeurmerken vto ontwikkeld: Cedin (voor drietalig onderwijs in Friesland), EarlyBird en Talent. In 2016 is ook de Kieswijzer vto gepubliceerd die scholen kunnen downloaden als hulpmiddel om een goede vto-methode te kiezen (JSW, 2016). Ten slotte is er in 2016 een nieuwe, vrijwillige eindtoets Engels po ontwikkeld: de IEP Eindtoets Engels. Meer informatie over deze eindtoets vind je in hoofdstuk 8.

1.2.4 Groepsleerkracht of gespecialiseerde leerkracht Engels

In het basisonderwijs wordt Engels zelden gegeven door een vakleerkracht. Daaraan liggen praktische overwegingen ten grondslag: er is geen opleiding voor vakleerkracht Engels in het basisonderwijs. Wel kun je op sommige pabo's specialist vto worden. Zo'n 5% van de vto-scholen heeft een *native English speaking teacher* (NEST) in dienst: een (bevoegde) Engelstalige leraar po. Het ligt niet voor de hand om vakleraren Engels uit het voortgezet onderwijs Engels te laten geven aan leerlingen in het basisonderwijs. Officieel is dit niet toegestaan en ook is de aanpak voor Eibo anders dan voor Engels in het voortgezet onderwijs.

Het heeft voordelen wanneer je als groepsleraar Engels geeft. De les valt nooit uit en op lange termijn is het goedkoper dan een extra NEST. Als groepsleerkracht heb je geleerd hoe je onderwijs geeft aan jonge kinderen. Bij jonge leerlingen is een specifieke pedagogische en didactische aanpak nodig. Ook kun je als groepsleraar op een moment buiten de Engelse les terugkomen op onderwerpen die in de Engelse les zijn behandeld en je kunt Engels gemakkelijker bij andere vakken betrekken. Op deze manier kun je binnen een 'vol' curriculum voldoende aandacht besteden aan dit vak. Een bijkomend voordeel is dat je als groepsleerkracht de leerlingen kent en daardoor als het ware het beste uit de kinderen kan halen.

Een nadeel is dat het vreemd kan zijn om ineens Engels te praten tegen je leerlingen wanneer je dat niet gewend bent te doen in andere lessen. Het is lastig om het goed vol te houden, maar daar zijn oplossingen voor. In de onderbouw kun je werken met een handpop die alleen Engels verstaat. In alle groepen kun je met een voorwerp (bijvoorbeeld een klok) aangeven dat het *English time* is en dat er alleen Engels gesproken mag worden.

Een ander nadeel is dat je minder vakdidactische kennis hebt van het vakdomein Engels dan een specialist, maar dat speelt natuurlijk een rol bij alle vakdomeinen in de basisschool. Ook ben je minder geoefend in taalvaardigheid Engels dan een vakleerkracht.

Doeltaal voertaal

Landelijke
Standaard vto
Engels

Primary CLIL
Kwaliteitskeur-
merken vto

Kieswijzer vto

Eindtoets Engels

Vakleerkracht
Engels

Specialist vto
Native English
speaking teacher
(NEST)

English time

Als je Engels niet zo sterk is, zul je aan verbetering moeten werken. B2 is het minimumniveau dat nodig is om goed Engels te kunnen geven. In de tussentijd kan het lespakket Engels je veel ondersteuning bieden, vooral als het helemaal Engelstalig is. Bovendien bevatten alle goede lespakketten gevarieerde geluidsfragmenten met verschillende stemmen en uitspraakvarianten van native speakers en een handleiding met tips en suggesties. Een belangrijke eigenschap van taal is overigens dat het onderhoud nodig heeft, dus ook als je goed bent in Engels moet je je taalvaardigheid onderhouden.

1.2.5 Aansluiting vo op po

Eindniveaus Engels

De groei van vvtto zorgt voor een grote variëteit aan eindniveaus Engels in groep 8. Dat heeft gevolgen voor de brugklas en de aansluiting van het vo op het po. De verschillen zijn groot: er zijn leerlingen die in het po bijna geen Engels hebben gehad, er zijn leerlingen met gemiddeld een half uur per week Engels in de bovenbouw, er zijn vvtto-leerlingen met circa een uur Engels per week en er zijn tpo-leerlingen die per week meer dan een uur Engels hebben gehad. Ook het aantal jaren dat zij Engels hebben gehad varieert sterk, net als de buitenschoolse voorkennis. Ter vergelijking: in de gemiddelde brugklas krijgen de leerlingen drie uur Engels per week, in de vwo-brugklas twee uur en in het tto vijf uur. Een jaar Eibo (ongeveer dertig uren) komt overeen met tien weken Engels in de brugklas.

Aansluiting met vo

De aansluiting van vo op po is lastig voor leraren in de brugklas, maar ook voor de leerlingen zelf. In de brugklas liggen het tempo en startniveau met een stuk hoger dan aan het einde van het vo. Geen wonder dat het voor sommige leerlingen met weinig Eibo te snel gaat in het vo. Je zou denken dat vo-scholen sinds 1986 wel een manier bedacht zouden hebben om met deze verschillen om te gaan, maar anno 2017 is de aansluiting met het voortgezet onderwijs (vo) nog steeds niet in orde (Van Gool, 2017). In het vo houdt men weinig tot geen rekening met de gevolgen van de verschillende scenario's voor Engels in het po. Het onderzoek van De Kraaij (2016) naar de aansluiting van het vo op het po, en de moeite met het uitvoeren van zijn experiment bevestigen de verschillen in aanpak tussen po en vo. Samenwerking is nog steeds afhankelijk van lokale en regionale initiatieven, hoewel de druk op Engels in het po vanuit het kernvak Engels in het vo groter wordt door diverse ontwikkelingen in po en vo.

Instaptoets Individueel instroomniveau

Sommige vo-scholen laten de nieuwe leerlingen in de brugklas een instaptoets maken om het individuele instroomniveau te bepalen, maar daarop wordt vervolgens zelden gedifferentieerd. Vaak denken brugklasleraren Engels dat ze *from scratch* met Engels kunnen beginnen. Zij houden dan geen rekening met de schoolse en buitenschoolse voorkennis van de leerlingen. Dat de leerlingen tegen de kerstvakantie allemaal op hetzelfde niveau zijn, is een illusie. Ze hebben hooguit dezelfde hoofdstukken doorgewerkt, maar er blijven verschillen. De ene leerling is immers beter in Engels dan de andere, ook in een homogene brugklas.

Brugklas- methodes

Ontwikkelaars van methodes voor het vo begrijpen inmiddels dat er actie nodig is. Alle methodes vo Engels beginnen desgevraagd op A1+-niveau en gaan er dus meteen van uit dat de leerlingen in het po al een basis aan Engels hebben gehad. In de brugklasmethodes van uitgeverijen Malmberg en Noordhoff bijvoorbeeld staat in het lesstofoverzicht aangegeven welke niveaus van het ERK in de hoofdstukken aan de orde komen, namelijk A1-A2. Om leerlingen met weinig kennis van Engels te helpen, biedt Noordhoff in de

nieuwe versie van de methode *Stepping Stones* in het brugklasdeel een extra onderdeel *Bridging the Gap*, waarmee nieuwe brugklassers het Engels kunnen bijwerken zodat ze het startniveau van de methode en het tempo kunnen volgen. In de docentenhandleiding en in het *textbook* voor de leerling staat een toelichting op *Bridging the Gap* (zie figuur 1.8). *Stepping Stones* biedt bewust geen instaptoets. Er is gekozen voor *Show What You Know*: in spelvorm (*Jeopardy*) komen vragen langs die de leerling ook bij een 'echte' toets zou kunnen krijgen. Op basis van *Show what you know* kan de docent vaststellen hoe goed de leerlingen het Engels al beheersen. De docent kan kiezen in welke vorm de kennis getoetst kan worden: klassikaal (met behulp van PowerPoint) of individueel. In *Stepping Stones online* kan elke leerling het spel zelfstandig spelen in interactieve vorm. In deze vorm worden de resultaten online geregistreerd. Zo kan de docent zien of een leerling extra ondersteuning nodig heeft en op welke punten extra oefening nodig is. Op basis van de resultaten kan de leerling verwezen worden naar *Bridging the Gap*.

Nieuw is dat Noordhoff naast de (nieuwe) Nederlandstalige versie van deze methode ook een Engelstalige versie uitbrengt. Voor leerlingen die al verder zijn, is binnen dit onderdeel bij elk thema een leestekst uit het hoger gelegen niveau opgenomen. Leerlingen die de basisstof beheersen kunnen hiermee aan de slag. Ook hebben leerlingen met hun licentie toegang tot alle streams uit een bepaald leerjaar. Zitten ze bij Engels structureel op een hoger niveau, dan kunnen ze op die manier aan de slag met het materiaal van de hogere niveaus.

FIGUUR 1.8 Uitleg in *Stepping Stones* voor brugklassers

Hoe werk je met *Stepping Stones* onderbouw?

Bridging Gaps met *Stepping Stones*

Of je nu weinig of veel Engels hebt gehad, *Stepping Stones* 5e editie biedt een goed vervolg.

- *Stepping Stones* begint het schooljaar met de *Show what you know*, waarin je kunt laten zien hoeveel Engels je beheerst. Dit kan klassikaal in de vorm van een quiz, maar ook in *Stepping Stones online*.
- Na de *Show what you know* kun je, als dat nodig is, extra oefenen in de cursus ***Bridging the Gap: Primary***. Deze cursus herhaalt stof uit het Basisonderwijs en slaat daarmee een brug tussen groep 8 en de 1e klas.
- Aan het eind van deel 1 bevindt zich daarnaast de nieuwe cursus ***Bridging the Gap: Year 2***. Om een goede basis te leggen voor de 2e klas, wordt in deze cursus de belangrijkste stof uit 1 (t)hv herhaald. Daarnaast bevat deze cursus verrijkingsmateriaal, dat wil zeggen extra *Stones*, *Grammar* en *Vocabulary* uit 1 vwo, zodat je probleemloos over kunt stappen naar 2 vwo.

Bron: *Stepping Stones*, *Textbook 1*

1.2.6 Nieuwe beleidsvoorstellen

In het eindadvies van het Platform Onderwijs2032 zijn begin 2016 enkele voorstellen gedaan voor Engels in het po. Zo stelt het Platform voor dat het vak Engels ook in het po een verplicht kernvak wordt, naast Nederlands, rekenvaardigheid, digitale geletterdheid en burgerschap. Verder is het advies om de kernvakken in drie domeinen te clusteren: Mens & Maatschappij, Natuur & Technologie, Taal & Cultuur. Daarbij blijft het accent liggen op

Platform
Onderwijs2032

spreekvaardigheid en wordt er gewerkt vanuit de didactiek voor vvtto: spelenderwijs en vanuit de communicatieve aanpak. Ook stelt het Platform voor om de aansluiting met het vo te verbeteren door heldere doelen op te stellen voor zowel het einde van het po als voor het vo. Het Platform constateert: 'Leerlingen die vroeg Engels leren zijn positiever over het leren en gebruiken van een vreemde taal'. Daarom is het advies om het aanbod van Engels in het po te intensiveren en er vroeg mee te beginnen. Het Platform wil het echter aan de school overlaten om het startmoment te kiezen. De vraag is of dat verstandig is (Bodde-Alderlieste 2016a).

Onderwijsraad

In 2008 pleitte de Onderwijsraad er al voor om alle leerlingen vroeg te laten beginnen, en in 2012 om aan alle leerlingen een goede basis te bieden met uitstroomniveaus, gekoppeld aan verschillende startniveaus in het voortgezet onderwijs. In april 2017 heeft de Tweede Kamer opdracht gegeven om voor zes vakken nieuwe kerndoelen te formuleren.

Bij het schrijven van dit boek waren de nieuwe kerndoelen nog niet bekend. Je vindt ze te zijner tijd op de website bij hoofdstuk 1.

ERK-niveaus

Als de einddoelen zijn geformuleerd in ERK-niveaus ligt het voor de hand dat veel meer scholen vanaf groep 1 met Engels willen starten om de doelen te kunnen halen. Samen met een goede doorlopende (ERK-)leerlijn en aandacht voor differentiatie kan de positie van Engels als basisvak aanzienlijk worden verbeterd en versterkt.

1.3 Inleiding op de communicatieve aanpak

Communicatief Engels

Wat de leerlingen moeten leren, staat beschreven in de kerndoelen voor Engels. Het uitgangspunt is communicatief Engels: Engels waarmee de leerling kan communiceren. Kunnen communiceren is belangrijker dan Engels spreken zonder fouten: *It is of greater importance that the expression used in a context is understandable, rather than linguistically correct.* Ook is het de bedoeling dat de leerlingen door de lessen Engels een positieve houding ontwikkelen ten aanzien van het leren van vreemde talen.

1.3.1 Kenmerken

Communicatieve aanpak

De communicatieve aanpak is een goede manier om leerlingen daadwerkelijk voor te bereiden op communicatie met mensen over de hele wereld. Met deze aanpak leren de leerlingen Engels meteen te gebruiken en met elkaar en anderen te communiceren in alledaagse situaties. Deze aanpak sluit aan bij het recente inzicht dat men een taal leert om te gebruiken. Als gevolg daarvan zijn de communicatieve activiteiten in de klas betekenisvol. De leerlingen worden uitgenodigd tot interpretatie van, uitdrukking in en onderhandeling in de nieuwe taal. Communicatie vindt vooral mondeling plaats en door te luisteren. Daarbij kan ook non-verbale informatie worden gebruikt zoals gebaren. Ook vindt er schriftelijke communicatie plaats. De leerlingen mogen fouten maken.

De didactiek voor Engels in het po werkt vanuit de schijf van vijf voor het taalonderwijs en met het vierfasenmodel. Uitgebreide informatie over de vakdidactiek vind je in hoofdstuk 2.

We behandelen hier alvast de zes belangrijkste kenmerken van de communicatieve aanpak voor Eibo. Deze zijn ook toepasbaar op vwto. Het zijn:

- 1 kwalitatief goed taalaanbod;
- 2 gebruikmaking van voorkennis;
- 3 situationeel aanbod van Engels;
- 4 realistisch taalgebruik;
- 5 aandacht voor alle vaardigheden;
- 6 brede ondersteuning door de leraar in een veilige omgeving.

Ad 1 Taalaanbod

Er is sprake van een gevarieerd en kwalitatief goed taalaanbod. De leerstof wordt aangeboden in alledaagse thema's, bijvoorbeeld in een aantal lessen over hobby's en vrije tijd of over boodschappen doen. De onderwerpen zijn betekenisvol: ze sluiten aan bij de leeftijd en de beleavingswereld van de leerlingen. De leerkracht spreekt Engels en nodigt de leerlingen uit om in het Engels te reageren.

Alledaagse
thema's

Ad 2 Voorkennis

Alle leerlingen krijgen globaal dezelfde leerstof aangeboden, maar het resultaat is voor iedere leerling anders. Dit komt door het verschil in buitenschoolse voorkennis van Engels bij de leerlingen. Gebruikmaken van voorkennis speelt dan ook een grote rol bij Eibo. Ook individuele belangstelling en leervermogen spelen een rol bij het resultaat. Je biedt veel ruimte voor individuele variaties in kennis en kunde: de leerling en het leerproces moeten het middelpunt van het curriculum zijn.

Individuele
variaties

Ad 3 Situationeel Engels

Wat de leerlingen moeten leren, bied je aan door middel van situationeel Engels: woorden en zinnen worden aangeboden in een context, zodat leerlingen het nut en de betekenis ervan inzien. De leerlingen leren nieuwe woorden niet in rijtjes uit het hoofd, maar ze maken zich de woorden eigen terwijl ze ze toepassen en met elkaar communiceren. Dus geen woordjes vertalen, maar toepassen, bijvoorbeeld in een *gap fill* waarbij ze de woorden op de goede plek in de tekst plaatsen. Of je laat de leerlingen een kort verhaaltje vertellen of schrijven, waarin ze de geleerde woorden verwerken. Deze aanpak geldt ook voor grammatica: de leerlingen leren grammatica door standaardzinnen en vaste uitdrukkingen te gebruiken, en niet door uitleg van grammaticaregels. Ze oefenen de standaardzinnen in 'levensechte' gesprekjes door middel van (rollen)spellen en andere activiteiten. Zo kunnen de leerlingen de taal al snel gebruiken in alledaagse situaties. Je past veel herhaling toe om de taal te automatiseren.

Standaardzinnen

Alledaagse
situaties

Ad 4 Realistisch taalgebruik

Voorbeelden van authentiek mondeling en schriftelijk taalgebruik door *native speakers* (moedertaalsprekers van het Engels) zijn vanaf het begin van de instructie beschikbaar. Je introduceert de nieuwe stof meestal in dialogen of gesprekken door middel van luister- of kijkfragmenten en gebruikt daarvoor realistische dialogen: levensechte gesprekjes waarbij het onderwerp en de situatie herkenbaar zijn voor de leerlingen. Er wordt authentieke taal in gebruikt. Zo horen de leerlingen 'echte' Engelse spreektaal en geen versimpelde of te gemakkelijke taal. Ieder lespakket voor Eibo heeft luister- en/of kijkfragmenten.

Native speakers

Realistische
dialogen

Authentieke taal

Uitspraak

Vaak wordt de vraag gesteld of de leerlingen een correcte uitspraak van het Engels moeten leren. Dat hoeft en kan niet: er is namelijk niet één correcte uitspraak. Alleen al in Groot-Brittannië zijn er veel vormen en varianten. De kerndoelen spreken ook niet over correcte uitspraak, maar zeggen dat de uitspraak begrijpelijk moet zijn. Het gaat ook niet om het leren van Brits-Engels, maar om het leren van Engels als lingua franca. Engels is een gemeenschappelijk communicatiemiddel tussen mensen met verschillende moedertalen en ook met native speakers, sprekers van het Engels als eerste taal.

Ad 5 Vaardigheden

Alle taalvaardigheden komen in de Engelse les aan bod: luisteren, kijken, spreken, lezen, schrijven en onderzoekvaardigheid. De leerlingen leren om de belangrijkste informatie te halen uit korte luister- en leestekstjes. Je kunt schrijven op twee manieren inzetten:

- als *ondersteuning* om bijvoorbeeld de nieuwe woorden te onthouden door ze (over) te schrijven of in opdrachten te gebruiken;
- als *communicatiemiddel* (taaldoel) om met anderen te communiceren, bijvoorbeeld in korte berichten of door informatie (door) te geven.

Engels wordt zo veel mogelijk in samenhang met andere vakken gegeven, bijvoorbeeld met muziek of drama.

Ad 6 Ondersteuning

Ondersteuning van de leerlingen in hun leerproces is belangrijk. Je rol is om de leerlingen te stimuleren veel Engels te spreken. Belangrijk is dat ze daarbij succeservaringen hebben. Je laat hen veel praktische opdrachten uitvoeren, zoals elkaar de weg wijzen of de eigen kamer beschrijven. Ook bied je veel variatie in de activiteiten die de leerlingen moeten uitvoeren, zodat ze op verschillende manieren actief met Engels bezig zijn. Zelfredzaamheid is het sleutelwoord. Je zorgt voor een veilige omgeving waarin de leerlingen fouten mogen maken.

Variatie in activiteiten is ook belangrijk. Het zorgt er niet alleen voor dat leerlingen op verschillende manieren actief met Engels bezig zijn, maar ook dat er voldaan wordt aan hun verschillen in leerstijlen. De ene leerling leert ten slotte liever auditief (door te luisteren) of visueel (door te kijken en te lezen), terwijl de ander graag wil bewegen of het prettig vindt om een werkblad te maken. De afwisseling in werkvormen houdt leerlingen betrokken en gemotiveerd.

Feedback

Je geeft op een positieve manier feedback aan de leerlingen zodat ze hun Engels kunnen verbeteren. Toetsing blijft beperkt, omdat de lestijd en de lesstof beperkt zijn. Meestal worden er voortgangstoetsen afgenomen om de communicatieve vaardigheden (begrijpen en spreken) en de inzet van de leerlingen te evalueren (zie hoofdstuk 9).

Ten slotte is het belangrijk om voor ogen te houden dat je verantwoordelijkheid er niet toe beperkt is om de leerling te helpen tot en met groep 8. Met Eibo wordt de basis gelegd voor verdere uitbouw van Engels in het voortgezet onderwijs.

1.4 Buitenschoolse voorkennis

Jonge kinderen leren veel Engels buiten school. In deze paragraaf gaan we in op de verschillen en nemen we de aanpak bij anderstalige, taalzwakke en dyslectische leerlingen onder de loep.

1.4.1 Verschillen

Als aan leerlingen wordt gevraagd hoe ze denken over het leren van Engels, zeggen ze vaak spontaan dat ze het een belangrijke taal vinden en dat ze graag Engels willen leren. Het maakt daarbij niet uit hoe oud ze zijn. De jongste leerlingen willen bijvoorbeeld graag Engelstalige liedjes meezingen zoals *Let it Go* uit de Disneyfilm *Frozen*. Oudere leerlingen beseffen dat ze met Engels overal in de wereld met mensen kunnen praten. Ze zien het nut van Engels leren op school en zijn er in het algemeen zeer positief over. Dit betekent niet dat ze het altijd een gemakkelijk of leuk vak vinden, maar ze willen het wel graag leren. Dat de meeste leerlingen zo gemotiveerd zijn voor Engels is natuurlijk een geschenk voor de leraar.

Er zijn grote verschillen tussen leerlingen in het niveau waarop zij het Engels beheersen: sommigen kennen al veel Engels, anderen zijn buiten school nog niet veel met Engels in aanraking gekomen. Voorkennis kan niet alleen per kind variëren, maar ook per onderwerp. Hier zie je twee voorbeelden.

VOORBEELD 1.1

Hoe Max Engels leert via computerspellen

Max is 10 jaar en zit in groep 7. Elk weekend mag hij 2 uur op de computer om spelletjes te spelen. Dan speelt hij bijvoorbeeld *Minecraft* of *Tanki Online*. 'Bij *Minecraft* leer je woorden zoals *torch*, *build*, *wooden planks* of *steel blocks*. Bij *Tanki Online* kies je een *battle*. Je hebt verschillende *ranks* en je kunt *upgraden*.'

Doordeweeks mag Max een uur per dag spelletjes spelen op de tablet: 'Er staan heel veel Engelse spelletjes op de tablet. Ik speel bijvoorbeeld *Clash Royal* en *Arcane Legends*, dat is een *Role Play Game*, waarin je gaat *combaten* met andere *characters*. Toen we het in de Engelse les over de middeleeuwen hadden, wist ik de betekenis van *armoury*, *clash*, *guild*, *defeat* en *charge*, omdat ik *Arcane Legends* speel. *Torch* wist ik weer van *Minecraft* en *evolve* van *Pokemon Go*.'

Ook chat Max vaak met andere kinderen op Roblox, een site voor kinderen waarop je honderden spelletjes kunt spelen: 'Dan *join* je in de server en dan download je de app. Je kunt dan met elkaar praten over de spelletjes. Dan zeg je bijvoorbeeld *my car is crashed*.'

VOORBEELD 1.2

Hoe Donna denkt over Engels leren

Donna is 8 jaar en zit in groep 5. Ze heeft nu 4 maanden Engels. Ze heeft nog niets nieuws geleerd: tellen kon ze al en ze kende de kleuren, evenals *yes* en *no*. Ze weet ook hoe ze een ijsje moet kopen: '*Can I have a chocolate icecream?*' In Spanje heeft ze in het zwembad aan een meisje gevraagd:

'What's your name? Where are you from?' Dat heeft ze op vakantie van papa en mama geleerd. Ze luistert naar Engelse liedjes op Spotify en zingt soms ook mee, bijvoorbeeld met Becky G: *Singing in the Shower*. Ze kijkt niet naar Engelse films.

Donna wil ook Engels leren schrijven. Ze weet al dat de uitspraak vaak anders is dan de spelling. Soms lezen ze in de klas een stukje in het Engels. Ze kijken ook veel naar de digitale leraar. Donna begrijpt niet altijd alles wat die leraar zegt, maar ze kan wel altijd de vragen beantwoorden.

Ze vindt het leuk om Engels te kunnen spreken, maar niet om het te leren. Soms spreekt ze Engels met papa en mama. Donna wil graag meer Engels leren spreken, maar ze is soms bang om fouten te maken tegen grote mensen.

Als je hebt geconstateerd dat de voorkennis van alle leerlingen beperkt is, laat je hen vaker luisteren naar begrijpelijke Engelse luisterfragmenten of liedjes over de te behandelen onderwerpen zodat ze aan de taal kunnen wennen. Dat doe je ook bij ieder onderwerp dat aan de orde komt. De leerlingen krijgen daarmee een langere stille periode, een periode waarin ze nog niet zelf hoeven te spreken. De activiteiten stem je daarop af, met opdrachten die 'veilig' en goed uitvoerbaar zijn en waarbij de leerlingen nog niet meteen hoeven te spreken. Als leerlingen al veel Engels kennen, geef je ze taken en opdrachten waarmee ze hun Engels consolideren en verder uitbreiden. Met deze gedifferentieerde aanpak kun je inspelen op de verschillen in voorkennis. In hoofdstuk 10 vind je meer informatie over differentiatie.

Stille periode

1.4.2 Aandachtspunten bij anderstalige, taalzwakke en dyslectische leerlingen

Anderstalige leerlingen

Ook voor anderstalige leerlingen is Engels verplicht in het basisonderwijs. In het voortgezet onderwijs is Engels een van de drie kernvakken. Iedere leerling, dus ook een anderstalige leerling die geen Engels heeft gehad, begint in het voortgezet onderwijs met een aanzienlijke achterstand.

De voorkennis van anderstaligen kan aanzienlijk verschillen van de voorkennis van Nederlandstalige kinderen, zowel in positieve als in negatieve zin. Sommige meertalige leerlingen hebben veel meer Engels buiten school geleerd dan Nederlandstalige leerlingen.

Anderstalige leerlingen die (nog) niet goed Nederlands spreken, hebben niet noodzakelijkerwijs een leer- of taalachterstand. Ze moeten alleen nog beginnen met het leren van Nederlands. Sommige anderstalige leerlingen spreken al wel Engels, maar nog geen Nederlands. Om te voorkomen dat anderstalige leerlingen via een omweg Engels leren (vanuit hun moedertaal via het Nederlands) spreek je zo veel mogelijk Engels in de les. Je hebt in subparagraaf 1.3.1 gezien dat door een situationeel aanbod van Engels in direct toepasbare zinnen de leerlingen het meteen kunnen gebruiken. Bij het spreken van Engels in de les ondersteun je de taal met gebaren, met het aanwijzen van voorwerpen en met het visualiseren van de boodschap. Ook kun je de leerlingen instructies laten uitvoeren. Deze benadering wordt *Total Physical Response* (TPR) genoemd. Hierover lees je meer in hoofdstuk 4. Als alle leerlingen Engels leren via het Engels is hun beginsituatie gelijkwaardig: Engels leren via de doeltaal Engels is niet alleen goed voor anderstalige leerlingen, maar ook voor Nederlandstalige.

Situationeel aanbod

Total Physical Response (TPR)

Voor dyslectische leerlingen is het extra goed als ze op jonge leeftijd zo veel mogelijk Engels leren verstaan en spreken. Meer informatie over dyslectische leerlingen en Engels vind je in hoofdstuk 10.

Dyslectische leerlingen

In het speciaal basisonderwijs (SBO) is Engels niet verplicht. Maar ook voor deze leerlingen is het nuttig om (op hun eigen niveau) te starten met het leren van Engels en daarin gemotiveerd te worden. Je stemt de vakinhoud en aanpak af op de mogelijkheden van de leerlingen.

Speciaal basisonderwijs (SBO)

In hoofdstuk 2 gaan we uitgebreid in op taalverwerving.

1

1.5 What's new?

Onderwijs is volop in beweging. Vergeleken met tien of twintig jaar geleden zijn er veel dingen veranderd. We vatten hier de ontwikkelingen samen.

1.5.1 Recente ontwikkelingen

We hebben eerder al geconstateerd dat de buitenschoolse voorkennis van het Engels bij leerlingen groter is dan ooit doordat het aanbod van Engels buiten school enorm toeneemt. Veel peuters en kleuters kennen tegenwoordig al een groot aantal woorden in het Engels, zoals de namen van kleuren, dieren, getallen en liedjes. Zelfs instructies voor computerspellen voor jonge kinderen zijn vaak in het Engels. Het gebruik van apps en iPads in school is in opmars. Er is een toename van Engels in voorschoolse programma's, in de buitenschoolse opvang, in onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen en de grens is nog lang niet in zicht.

Buitenschoolse voorkennis

Daarnaast groeien steeds meer kinderen op in meertalige situaties. Het aantal gezinnen waarin meerdere talen gesproken wordt, neemt toe. Er nemen dus ook steeds meer meertalige leerlingen deel aan het onderwijs. Zij leren Nederlands als tweede taal en Engels als derde of vierde taal.

Meertalige situaties

Herziening van kerndoelen en wijziging van taalbeleid wordt gevolgd door vernieuwing van lespakketten. Er is een enorme keuze aan nieuwe lesmaterialen, ontwikkeld voor de jongste leerlingen door Nederlandse en Engelstalige uitgeverij.

Ook het gebruik van multimedia op school neemt toe: actuele lespakketten hebben een digitale component. Ook de digitale leraar heeft zijn intrede gedaan. Op internet zijn complete lesplannen te vinden, vooral op buitenlandse sites.

Verder staat er nieuw beleid op stapel als gevolg van het eindadvies van OnsOnderwijs2032:

De positie van Engels als internationaal communicatiemiddel, ten behoeve van internationalisering en *global citizenship*, en het belang van moderne vreemde talen voor communicatie tussen verschillende culturen, bijvoorbeeld ter bevordering van *language and cultural awareness*, vereist dat het onderwijs in het Engels aan de basis wordt aangescherpt. Het is te verwachten dat er in de toekomst alleen maar meer ontwikkelingen zullen plaatsvinden in het talenonderwijs.

Global citizenship

Hulstijn (2007) schetst zelfs een beeld waarin men geen talen meer leert maar via elektronische weg met elkaar communiceert.

1.5.2 Ontwikkelingen in de didactiek

De vraag is of de didactiek voor de Engelse lessen is veranderd door de ontwikkelingen die in de voorgaande paragrafen zijn beschreven. Dit blijkt maar ten dele het geval. De doelstelling (communicatief Engels) is onveranderd gebleven; de uitgangspunten van de didactiek zijn ongewijzigd, maar de uitwerking is op de actualiteit en de leeftijd aangepast. Ook wordt er meer gebruik gemaakt van digitale middelen.

Schijf van vijf voor het talenonderwijs

In de communicatieve benadering wordt zowel bij Eibo als bij vvtto gewerkt vanuit de schijf van vijf voor het talenonderwijs (Westhoff, 2008) en daarvan afgeleid met het vierfasenmodel (Van Barneveld & Van der Sanden, 1987) voor het toepassen van alle vaardigheden.

Vierfasenmodel

Binnen deze vakdidactische benadering is er een breed repertoire aan werkvormen gericht op functionaliteit, zoals Total Physical Response (TPR), de receptieve aanpak, Storyline Approach, task-based learning en het leren met digitale middelen.

Kleuter-CLIL

Bij vvtto staat natuurlijke taalverwerving centraal door spelenderwijs leren met veel variatie in werkvormen in de thema's die in het Engels worden aangeboden. In de jongste groepen wordt gewerkt vanuit kleuter-CLIL. Daarbij worden (delen van) de kleuterthema's in het Engels aangeboden, met veel herhaling en in een concentrische aanpak die leidt tot opbouw van complexiteit en moeilijkheidsgraad. In feite is dit de werkwijze die je bij de kleuters ook in het Nederlands gebruikt.

Vaklessen in het Engels

Ook in de midden- en bovenbouw wordt bij vvtto zo veel mogelijk gewerkt vanuit CLIL. Bij primary CLIL worden geen lessen Engels gegeven, maar worden (onderwerpen uit) vaklessen in het Engels aangeboden. Bij CLIL worden zowel taaldoelen als inhoudelijke en procesdoelen gesteld en er wordt taalondersteuning gegeven aan de leerlingen. Ook dit is in feite niet iets heel anders dan wat goede leraren doen in het Nederlands.

Bij deze vorm van natuurlijke taalverwerving spelen vormcorrectheid en expliciet grammaticaonderwijs een zeer beperkte rol, ook in de midden- en bovenbouw. De leerlingen leren de taalregels niet doordat ze worden uitgelegd, maar doordat deze worden aangeboden in 'toepasbare taalinput' en de leerlingen oefenen met de taal in allerlei situaties en realistische opdrachten. Het gebruik van de doeltaal varieert. Bij vvtto en primary CLIL is het natuurlijk noodzakelijk om in het Engels les te geven over de onderwerpen. Veel leraren in de bovenbouw doen dit bij Eibo niet altijd, maar ook dat is aan het veranderen.

De didactiek voor vvtto wordt besproken in hoofdstuk 5, voor primary CLIL in hoofdstuk 6.

1.5.3 Kwaliteit van Eibo

Gezien de ontwikkelingen in het onderwijs is het belangrijk dat de kwaliteit van het Engels regelmatig wordt onderzocht en vastgesteld. Sinds 1987 worden er peilingen uitgevoerd om de kennis, inzichten en vaardigheden van leerlingen in groep 8 te beschrijven. Dit gebeurt met de Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau (PPON). Voor Engels zijn er vier peilingen gehouden in groep 7 en 8: in 1991, 1996, 2006 en 2012. In 2017 is een vijfde periodieke peiling gehouden.

Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau (PPON)

De resultaten van deze vijfde periodieke peiling vind je op de website.

Uit alle peilingen – ook uit de peiling van Geurts, 2012 – blijkt dat een groot percentage leerlingen de kerndoelen Engels niet voldoende beheerst: 'Net als in 2006 wordt de standaard Minimum voor het lezen van Engels gehaald in 2012, maar blijft de onderzochte populatie ver verwijderd van de standaard 'Voldoende'. Geurts concludeert dat zelfs het spreken is achteruitgegaan: 'Laten we de vto-leerlingen in de vergelijking tussen beide jaren [2006 en 2012] buiten beschouwing, dan is de conclusie dat het spreken van Eibo-leerlingen erop achteruitgegaan is.' De uitkomst van het onderzoek was overigens voor beleidsmakers geen reden om verbeteringen door te voeren.

In figuur 1.9 zie je wat de conclusies zijn betreffende de leerkracht.

FIGUUR 1.9 Leerkrachten over scholingsbehoefte Engels

De leerkracht

Net als in eerdere onderzoeken zijn bijna alle leerkrachten die Engels geven in jaargroep 8 groepsleerkracht in diezelfde groep. In 2012 geeft 7% aan vakleerkracht Engels te zijn. Leerkrachten die Engels verzorgen in het basisonderwijs zijn zeer divers geschoold. De bevindingen op dit punt zijn vergelijkbaar met die in 2006. Naast scholing op de pabo of het volgen van een taal cursus geeft ruim een kwart van de leerkrachten aan zich anderszins bekwaamd te hebben. Slechts 10% is tevreden over de omvang en inhoud van Engels op de pabo. Leerkrachten hebben meer behoefte aan taalvaardigheid dan aan didactische vaardigheid. Bij vto-leerkrachten is die behoefte sterker dan bij leerkrachten op Eibo-scholen. Ervan uitgaande dat ERK-niveau B2 een wenselijk niveau van taalvaardigheid is voor leerkrachten Engels, blijft een aanzienlijk percentage van de leerkrachten naar eigen inschatting (op onderdelen) onder het gewenste niveau. Leerkrachten vinden, meer dan in 2006, vroeger beginnen met Engels op school een goed idee. Engels aanbieden vanaf groep 1 kan op iets meer instemming rekenen dan beginnen in groep 5. Een kleine meerderheid kan zich vinden in de gedachte om Engels op te nemen in de eindtoets voor het basisonderwijs.

Bron: PPON Engels (2013) (paragraaf 3.4, pagina 48)

In lijn met de uitkomsten van de PPON-onderzoeken bleek ook uit het laatste onderzoek naar Engels (SLO, 2011) weer dat meer dan de helft van de leraren niet in Engels is geschoold op de pabo, hoewel Engels op de pabo een verplicht vak is sinds 1983.

Aan de kwaliteit van het Engels van leraren in het po valt dus nog veel te verbeteren. Na een eerste verplichte nascholingsronde voor zittende leraren bij de invoering van Engels (1984-1988) werd er praktisch geen nascholing Engels in de bovenbouw afgenomen. Slechts 20% volgde van 2001 tot 2011 enige vorm van nascholing Engels, en dan met name voor vto (SLO, 2011). Met de groei van het aantal scholen dat overweegt ook met vto te starten, neemt de belangstelling voor nascholingscursussen vto en taalvaardigheid Engels toe.

In 2012 verscheen de eerste kennisbasis voor alle pabovakken en dus ook een Kennisbasis Engels, helaas alleen voor het kernprogramma. Iedere pabo kan de Kennisbasis Engels naar eigen inzicht toetsen. De huidige generatie studenten krijgt nu wel Engels, maar de verschillen tussen

de pabo's blijven groot. In 2017 is de kennisbasis voor alle vakken herzien.

Op de website vind je meer informatie over de nieuwe Kennisbasis Engels Pabo.

Een positieve ontwikkeling is dat zeven pabo's zijn gaan samenwerken als kenniscentra vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto). Elk van die pabo's biedt een eigen initieel en nascholingsprogramma waarin vvto Engels structureel een plaats heeft naast de kennisbasis Engels. Er is geen gemeenschappelijk programma of gemeenschappelijke toets. Ieder van deze pabo's toetst zelf de extra component voor vvto. Het doel is om studenten beter voor te bereiden zodat zij goed Engels kunnen geven in de gehele basisschool. Inmiddels is er ook een Kennisbasis Lerarenopleiders Pabo (Velon, 2017).

**Kenniscentra
vroeg vreemde-
talenonderwijs
(vvto)**

1.5.4 Groei van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels

Een van de meest opvallende ontwikkelingen is de explosieve groei van vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto) Engels. Dit zie je in figuur 1.4 in subparagraaf 1.1.3. Op deze scholen leren de leerlingen spelenderwijs Engels, meestal vanaf groep 1, maar op circa 80 scholen vanaf groep 5/6. Er worden geen formele lessen Engels gegeven, maar er worden activiteiten in het Engels uitgevoerd die anders in het Nederlands zouden worden aangeboden, zoals een spelles over kleuren. Door deze werkwijze pikken de leerlingen het Engels spelenderwijs op. Spelenderwijs leren is ook het belangrijkste doel van vvto.

Iedere school die Engels vanaf groep 1 aanbiedt, kan zich vvto-school noemen. De term 'vvto-school' is geen beschermde naam. Vvto zegt alleen iets over het (vroeg) startmoment, maar de term geldt voor de gehele basisschool. Een groot aantal scholen heeft vvto ingevoerd door te vertrouwen op nieuw aangeschaft lesmateriaal voor alle groepen zonder na te denken over het eindniveau. Ambitieniveaus en criteria voor goed vvto zijn verwoord in de Landelijke Standaard vvto Engels.

Vvto-scholen die vanuit deze landelijke standaard werken (zie subparagraaf 1.3.3) bieden structureel Engels aan. Dit doen zij in een doorgaande lijn vanaf groep 1 tot en met groep 8, in structureel beschikbare tijd (minimaal een uur per week, bijvoorbeeld verdeeld over verschillende lesmomenten) en vanuit een kwaliteitskader. Ook zijn de leerkrachten nageschoold en er is een coördinator vvto op de school. Een aantal van deze scholen heeft accreditatie aangevraagd en een keurmerk gekregen waaruit blijkt dat zij volgens deze kwaliteitscriteria werken. Zij staan als gecertificeerde vvto-scholen vermeld op de site van Nuffic, de organisatie voor internationalisering in het onderwijs.

Coördinator vvto

1.5.5 Redenen voor de groei

Er zijn enkele redenen voor de snelle groei van vvto. De groei van vvto in het basisonderwijs en het experiment met tweetalig primair onderwijs (tpo) zijn een logisch gevolg van het succes van tweetalig onderwijs (tto) in het voortgezet onderwijs. Net als met tto zijn de ervaringen met vvto positief: jonge leerlingen boeken snel resultaat en vinden het leuk om een vreemde taal te leren, terwijl het voor leraren motiverend is om het positieve effect bij kleuters te ervaren. Leerlingen kunnen op deze manier ook worden voorbereid op de keuze voor tto.

Een andere reden is dat tegenwoordig ook vaak ouders het initiatief nemen voor vto op de school van hun kinderen en dat steeds meer ouders bewust voor een school met vto kiezen.

Daarnaast is de internationale markt steeds belangrijker en kiezen scholen ook voor vto om zich te profileren, of omdat andere scholen in de omgeving vto bieden en zij niet willen achterblijven. Een laatste reden kan zijn dat het startniveau voor Engels in de brugklas hoger is dan een aantal jaren geleden.

De belangrijkste argumenten die scholen geven voor hun keuze voor vto hebben te maken met het belang van de leerlingen:

- Jonge kinderen leren het Engels spelenderwijs.
- Het leren van een tweede taal op jonge leeftijd leidt tot een betere uitspraak in die taal.
- De algemene vaardigheid om talen te leren wordt groter met een vroege start. Dit heeft ook een positieve uitwerking op de ontwikkeling van het Nederlands en andere talen en vaardigheden.

Vto levert geen nadelen op (Goorhuis-Brouwer & de Bot, 2005 en Goorhuis 2010), ook niet bij anderstalige leerlingen. Integendeel: een bijkomend effect is dat vto vaak een kwaliteitsimpuls geeft aan het (talen)onderwijs in de betrokken scholen, doordat zij bewust kiezen voor dit concept en het hele team op een positieve wijze betrokken is bij de ontwikkeling en uitvoering.

Niet iedereen is echter even enthousiast over vto. De weerstand tegen vroeg starten met Engels komt vaak voort uit aannames die men heeft, bijvoorbeeld dat kleuters lekker moeten spelen (in plaats van Engels leren) of dat kinderen ervan in de war raken. Ook heerst het beeld dat Engels leren nadelig is voor kinderen met een taalachterstand in het Nederlands, of dat het sowieso slecht is voor het Nederlands. Andere vaak gehoorde standpunten zijn: 'laat kinderen eerst maar eens fatsoenlijk Nederlands leren voordat ze met Engels beginnen' of 'Engels is slecht voor dyslectische leerlingen'. Deze scepsis wordt niet onderbouwd door resultaten uit onderzoek in Nederland of in het buitenland.

Het op jonge leeftijd leren van Engels vindt spelenderwijs plaats en er zijn geen onderzoeksgegevens waaruit blijkt dat leerlingen ervan in de war raken. Onderzoek laat juist zien dat de ontwikkeling van het Nederlands profiteert van vroeg Engels leren (Goorhuis & De Bot, 2005), en dat dyslectische leerlingen gebaat zijn bij een vroege start met Engels (Van Berkel, 2006). Met de toename van het aantal vto-scholen neemt ook het onderzoek naar vto toe en wordt er steeds meer bekend over het effect van vto. Door de onderzoeksresultaten en doordat de ervaringen van de vto-scholen bekend worden, nemen de kennis over en de belangstelling en het enthousiasme voor vto in het onderwijsveld toe.

1.5.6 Lesmateriaal van Eibo tot vto

Met de groei van vto verandert ook het landschap voor het lesmateriaal. De meeste scholen werken met een leergang voor Engels, in het po ook wel methode genoemd. De term methode is een beetje verwarrend omdat deze term in de vakliteratuur gebruikt wordt om de didactische methode of aanpak aan te geven, gebaseerd op theoretische bronnen, zoals de communicatieve methode. Leergang en lespakket zijn meer gebruikelijke termen voor de lesmaterialen (tekstboek, werkboek, handleiding, geluidsmateriaal, enzovoort)

Leergang
Methode

Lespakket

waar de leerkracht mee werkt. We gebruiken hier de beide termen als we leergangen voor Engels bedoelen.

Er is veel lesmateriaal beschikbaar voor alle scenario's voor Engels in het po, van Eibo in groep 7 en 8 tot vvto in alle groepen. Het gaat om het volgende materiaal:

- Nederlandse leergangen voor Engels, speciaal ontwikkeld voor de Nederlandse markt
- Engelstalige leergangen Engels voor de internationale markt, die goed bruikbaar zijn in Nederland
- Engelstalige leergangen voor een specifieke markt (bijvoorbeeld voor het Koreaanse of Russische onderwijs) die meestal niet geschikt zijn voor het Nederlandse onderwijs
- Aanvullend lesmateriaal voor gebruik naast de methode.

De methodes werken vanuit het communicatieve principe, hoewel er enkele uitzonderingen zijn. Ze bevatten audio- en/of beeldmateriaal, digitaal materiaal en toetsen. Naast leergangen zijn er ook veel aanvullende lesmaterialen. Voor kerndoel 16 bijvoorbeeld is er een keur aan woordenboeken: woordenboeken speciaal voor jonge kinderen zoals *picture dictionaries* (beeldwoordenboeken), woordenboeken op thema en alfabetische woordenboeken. Je hoeft niet altijd met een kant-en-klaar lespakket te werken; een lespakket kan nooit alles bieden wat je aan differentiatie nodig hebt. Het is daarom handig en verstandig om extra materiaal bij het lespakket te zoeken zodat je de lessen Engels op je groep kunt afstemmen. Het voordeel is dat je daarmee goed kunt aansluiten bij datgene wat je leerlingen willen en kunnen, en ook bij de actualiteit, bijvoorbeeld speciale feesten en feestdagen zoals Kerstmis en Valentijnsdag, de seizoenen en projecten in de school. Je hebt immers ieder jaar een andere klas waarin andere zaken spelen en ook de actualiteit verandert. Met extra lesmateriaal kun je ook differentiëren: er zijn talloze boeken en bronnen met puzzels, spelletjes, liedjes, woordenschat-activiteiten en gesprekjes. Vooral internet biedt een zee aan gratis lesideeën en -materiaal. Vaak kun je dit met wat kleine didactische aanpassingen meteen gebruiken in de les. In figuur 1.10 zie je een voorbeeld van CLIL-materiaal van het internet.

Het kost veel tijd wanneer je al het lesmateriaal zelf zoekt. Dat willen we ook niet aanraden. De ervaring leert dat de lessen Engels dan ook vaker uitvallen. Zelf al het lesmateriaal maken is nog lastiger, omdat je authentiek luistermateriaal moet vinden dat geschikt is voor het onderwerp en het specifieke niveau. Ook dat kost veel tijd. Wij raden aan om een basis van aanvullend en extra lesmateriaal op te bouwen, als aanvulling op de leergang.

Graag willen we hier het misverstand wegnemen dat je één leergang voor groep 1 tot en met 8 moet kiezen. Het is namelijk heel goed mogelijk om een leergang voor groep 1 tot en met 4 te kiezen, een voor de midden- en een voor de bovenbouw, afhankelijk van het scenario en het ambitieniveau van de school. In hoofdstuk 5 komen we uitgebreid terug op het kiezen van een methode. Daar vind je ook de Kieswijzer vvto, een hulpmiddel om een geschikte methode te kiezen.

FIGUUR 1.10 Lesmateriaal voor primary CLIL: My Plate

Name: _____

My Plate

Directions: Eating the proper foods in the proper amounts is one way of staying healthy. Color the dot next to each food to show the group to which the food belongs.

The 'My Plate' diagram is a circle divided into five equal quadrants. The top-left quadrant is red and labeled 'Fruits'. The top-right quadrant is orange and labeled 'Grains'. The bottom-left quadrant is green and labeled 'Vegetables'. The bottom-right quadrant is purple and labeled 'Proteins'. To the right of the main plate is a separate blue circle labeled 'Dairy'. Below the plate are nine food items arranged in three rows and three columns. Each item has a small white circle to its right. The items are: a loaf of bread (top row, right), an orange (middle row, left), a carton of milk (middle row, left), a slice of ham on a bun (middle row, middle), a banana (middle row, middle), a slice of Swiss cheese (middle row, right), a carrot (bottom row, left), a bowl of cereal (bottom row, middle), and a roasted chicken (bottom row, right).

© www.HaveFunTeaching.com

Bron: havefunteaching.com

Goed lesmateriaal is niet bepalend voor de kwaliteit van de lessen. Je kunt ook slechte lessen geven met goed materiaal, en omgekeerd kun je goede lessen geven met een ouderwetse leergang of een bord met een krijtje. Differentiatie zul je zelf moeten aanbrengen: iedere klas is verschillend en er is geen lespakket dat voor alle situaties geschikt is. Het is de verantwoordelijkheid van de leraar om het materiaal uit de leergang zo te gebruiken dat de activiteiten en het materiaal aansluiten bij de vaardigheden en behoeften van de leerlingen die op dat moment Engels krijgen. Voor een goed leerrendement bij de leerlingen gebruik je het lesmateriaal kritisch en werk je altijd toe naar een ambitieniveau, vanuit de vakdidactiek, de kerndoelen en uiteraard ook vanuit de doelen en visie van de school.

1.6 Introductie van vroeg vreemdetalenonderwijs

Een nieuwe en snelle ontwikkeling als vroeg vreemdetalenonderwijs (vvtto) roept vragen op. In deze paragraaf gaan we in op vragen over de juiste startleeftijd voor vvtto, (de verdeling van) het aantal lessen, de geschiktheid voor leerlingen en scholen, de invoering en de onderzoeken.

1.6.1 Welk niveau kunnen de leerlingen bereiken met vvtto?

Als gevolg van de groei van vvtto is in 2011 een (nog) niet verplichte Landelijke Standaard vvtto Engels ontwikkeld naast de kerndoelen voor Eibo. Deze standaard biedt scholen een handvat om structureel goed vvtto Engels te geven, in tegenstelling tot 'gezellig Engels' (zo nu en dan een liedje of een spelletje in het Engels doen).

In de standaard wordt nader ingegaan op de factoren die ten grondslag kunnen liggen aan de verschillen in niveaus voor leerlingen die uitstromen naar vmbo, havo en vwo. Met het oog op de ontwikkeling van een doorlopende leerlijn Engels wordt aan de hand van het Europees Referentiekader voorlopig uitgegaan van vier streefniveaus, uitgaande van acht jaar lang iedere week Engels (zie figuur 1.11). Een van de criteria in de standaard is een minimum lestijd van een uur Engels per week, zo mogelijk verdeeld over meerdere lesmomenten en dagen.

Landelijke
Standaard vvtto
Engels

Streefniveaus

Minimum lestijd

FIGUUR 1.11 Uitstroomniveaus Engels po van de Landelijke Standaard vvtto

	VMBO	HAVO	VWO
Luisteren en Begrijpen	A1	A2	A2/B1
Interactie	A1	A2	A2/B1
Lezen en begrijpen	A1	A2	A2
Schrijven	A1	A1/A2	A2

Bron: Landelijke Standaard vvtto Engels (Nuffic, 2011)

Er wordt gewerkt met de volgende indicatoren en checkpoints:

- Engels wordt gebruikt als voertaal door zowel de leerkracht als de leerlingen.
- Er is een uitnodigend en veilig werkklimaat voor Engelstalige activiteiten op school.
- De leerkracht weet Engelstalige bronnen buiten de school goed te gebruiken.
- De school heeft structurele aandacht voor internationaliseringsactiviteiten.

Voertaal

Veilig
werkklimaat

Engelstalige
bronnen

Internationalise-
ringsactiviteiten

Het Nederlandse basisonderwijs moet in het Nederlands worden gegeven. Om Engels in het Engels te kunnen geven – een belangrijk principe in het vreemdetalenonderwijs – is de wet aangepast zodat scholen tot 15% van de lestijd in het Engels kunnen geven. Let wel: dat kan zijn om lessen Engels in het Engels te geven, maar vooral om thema's of vakken in het Engels te geven (primary CLIL). Deze aanpak is sterk in opkomst. Niet alle scholen kiezen voor deze aanpak die lessen Engels vervangt. Er zijn scholen die na kleuter-CLIL weer reguliere lessen Engels geven in de middenbouw. Ook geven sommige scholen naast primary CLIL ook reguliere lessen Engels om CLIL te ondersteunen. Die keuzes geven al aan dat één methode voor groep 1 tot en met groep 8 niet logisch is.

1.6.2 Welk eindniveau bereiken de leerlingen?

Met vto krijgen de leerlingen acht jaar Engels vanaf groep 1. Je zou dan verwachten dat de leerlingen altijd op een hoger niveau uitkomen dan met alleen Engels in het basisonderwijs (Eibo) in groep 7 of 8. Uit onderzoek blijkt echter dat sommige vto-leerlingen na acht jaar Engels zelfs lager scoren dan Eibo-leerlingen met slechts twee jaar Engels! Zoals al in 1.3.1 is gezegd, zijn goede resultaten afhankelijk van verschillende factoren, zoals de tijd die voor Engels wordt ingeruimd (minimaal een uur per week), de kwaliteit van de eigen vaardigheid van de leerkracht en borging van de continuïteit. Niet iedere school werkt met de Landelijke Standaard vto. Het scenario waarin Engels wordt aangeboden verschilt per school en is afhankelijk van het ambitieniveau.

Er zijn vier ambitieniveaus te onderscheiden:

- 1 Het niveau dat alle leerlingen wettelijk verplicht zijn te halen aan het eind van de basisschool, oftewel de kerndoelen. Daar is geen vto voor nodig, dat niveau kun je zonder vto al in twee jaar bereiken met Engels in groep 7 en 8.
- 2 De Landelijke Standaard vto is het tweede mogelijke niveau (zie figuur 1.11). De uitstroomniveaus zijn gedifferentieerd en liggen aanzienlijk hoger dan het niveau van de kerndoelen.
- 3 Een derde mogelijk niveau is een groeivert: een niveau tussen kerndoelen en Standaard vto. Een school die nog niet weet of de niveaus van de standaard haalbaar zijn, kan er bewust voor kiezen om te starten met als doel het behalen van één set niveaus lager dan de standaard: A1+ of tussen A1 en A2. Als dat goed gaat, kan bijvoorbeeld drie of vier jaar later de stap worden gezet naar de niveaus en doelen van de Standaard vto. Voor dit tussenniveau gelden dan wel dezelfde eisen als voor de Standaard vto, maar het voordeel is dat er is meer tijd is om deze eisen vorm te geven en om na te scholen. Dat geldt ook voor de methodekeuze.
- 4 Het vierde niveau is datgene wat de pilot tweetalig primair onderwijs oplevert. In 2019 zijn daarover gegevens bekend.

Ambitieniveaus

Kerndoelen

Uitstroomniveaus

Groeivert

Tpo

Het mag duidelijk zijn dat scholen die kwalitatief vto willen bieden, kiezen voor ambitieniveau 2 of 3.

Op de website vind je een artikel over de ambitieniveaus (Bodde-Alderlieste & Schokkenbroek 2013) en scenario's (Bodde-Alderlieste 2015) voor vto.

1.6.3 Wat is de juiste startleeftijd?

Niet iedere school begint in groep 1 met vto. In veel Europese landen wordt gestart met vto op de leeftijd van 6 of 8 jaar en ook in Nederland zien we verschillende startmomenten. We bekijken hier de start met vto in de verschillende groepen en geven aan wat daarbij opvalt.

Startmomenten

De meeste scholen kiezen ervoor om te starten in groep 1. 'Hoe eerder, hoe beter' ligt voor de hand vanuit het oogpunt van taalverwerving, spontaan en spelenderwijs. Bovendien heb je dan acht jaar de tijd om de niveaus van de Standaard vto te halen. Wat de leerlingen in groep 1 en 2 hebben geleerd aan luister- en spreekvaardigheid kan worden onderhouden en uitgebreid in groep 3 en 4.

Starten in groep 2 komt in de praktijk zelden voor. Een start in groep 3 wordt ook niet vaak gemaakt, omdat de leerlingen in deze groep leren lezen en schrijven in het Nederlands. Starten met Engels als nieuw vak is dan niet logisch.

Bij een start in groep 5 of 6 is het de vraag of je de streefniveaus van de Standaard vvtto haalt. Het biedt wel meer tijd om de niveaus van de kerndoelen Engels te halen dan met een later begin in groep 7. Het nadeel is dat de leerlingen niet meer zo spontaan leren als de jongste kinderen (zie hoofdstuk 2 over kritische leeftijd). Beginnen in groep 7 is aan de late kant om alle leerlingen de kerndoelen te laten halen en is zeker niet geschikt om de doelen van de Standaard vvtto te halen.

Zoals al eerder gezegd hebben met name dyslectische leerlingen altijd baat bij een vroege start met Engels, mits het (in eerste instantie) niet schriftelijk wordt aangeboden, maar zo veel mogelijk mondeling. Zo kunnen ze wennen aan de klanken en de uitspraak.

1.6.4 Wat is het juiste aantal lesuren?

In de praktijk varieert het aantal uren Engels vvtto sterk. Sommige scholen kiezen ervoor om iedere week een of meer uren met Engels bezig te zijn, bijvoorbeeld de EarlyBird- of TalenT-scholen. Op andere scholen is dat een half uur tot een uur per week. Uit ervaring blijkt dat de leerlingen enkele uren Engels per week nodig hebben om Engels te gaan *spreken*. Unsworth e.a. (2012) constateren in het *Foreign Languages in Primary School Project* (FLIPP) dat 60 minuten of minder bij leerlingen leidt tot significant lagere scores dan bij leerlingen die tussen 60 en 120 minuten of meer dan 120 minuten Engels per week hebben gehad. Uit de verkenning naar Engels in het basisonderwijs blijkt slechts 8% van de scholen minimaal een uur per week aan Engels te besteden; 1% geeft meer dan twee uur (Thijs e.a. 2011). Ook speelt het taalniveau van de leerkracht een belangrijke rol. Bij leraren vanaf B2-niveau behalen de leerlingen betere resultaten dan bij leraren met een lager taalniveau.

Belangrijker dan het aantal uren is dat Engels vanaf het begin in iedere volgende groep structureel wordt ingeroosterd en dat er met een leerplan naar een niveau wordt gewerkt. Daarmee creëert de school een ononderbroken leerlijn, die nodig is om taalverlies te voorkomen, dat wil zeggen: verlies van taalbeheersing wanneer de leerling de taal enige tijd niet (meer) gebruikt. Daarnaast blijken de volgende factoren van belang: de intensiteit van het programma, de (taal)vaardigheden van de leerkracht en de tijd dat de leerlingen zelf actief Engels spreken (de kindtijd). Overigens gebeurt bij leerlingen het verwerken van datgene wat ze hebben geleerd ook buiten schooltijd.

Conclusie: de beste situatie is wanneer goed voorbereide leraren Engels met minimaal B2-niveau in alle jaargroepen op een interactieve manier een aantal vaste uren per week geven. Dat hoeft niet veel extra teltijd te kosten: met primary CLIL worden thema's en vaklessen die anders in het Nederlands worden aangeboden nu in het Engels behandeld.

1.6.5 Wat is de juiste verdeling van de uren over de groepen?

Eerder hebben we al gesteld dat het belangrijk is om structureel tijd aan Engels te besteden, en niet maar af en toe. Scholen moeten bij invoering ook ruimte hebben om te onderzoeken welke verdeling het best werkt. Dat kan met een invoeringsplan en een beleidsplan vvtto.

Met de groei van vto is er sprake van ontwikkeling van modellen, standaarden en eindtermen voor vto. Engels maakt daarbij zo mogelijk deel uit van een integrale leerlijn, afhankelijk van het onderwijsconcept van de school.

Integrale leerlijn

Een leerlijn is een beredeneerde opbouw van tussendoelen en inhouden, leidend naar een einddoel. Een integrale leerlijn is een leerlijn waarin de leerlingen opdrachten uitvoeren over diverse onderwerpen (bijvoorbeeld ten behoeve van internationalisering), in complexiteit oplopend, die leiden tot actieve beheersing van de taal. Dit betekent dat Engels niet een apart, losstaand vak is, maar is verbonden aan andere vakken en onderwerpen.

De school kan ervoor kiezen om een uur Engels achter elkaar te geven, maar beter is het om Engels op meerdere momenten per week aan te bieden. Voor jonge leerlingen in de onderbouw is het beter om te werken met korte lesmomenten die worden verdeeld over de dag en de week. In figuur 1.12 zie je een voorbeeld van de manier waarop een school zo'n integrale leerlijn kan vormgeven.

FIGUUR 1.12 Engels op OBS Jan Harmenshof, een TalenT-school

Groep	Uren per week	Activiteiten	Methode
1	2 keer 20 minuten (mtn) + iedere dag 5 mtn	Methodelessen Kleine activiteit zoals liedje, verhaaltje, spelletje	My name is Tom, aangevuld met eigen lessen (vaak CLIL)
2	2 keer 20 mtn + iedere dag 5 mtn	Methodelessen Kleine activiteit zoals liedje, verhaaltje, spelletje	My name is Tom
3	2 keer 30 mtn + 3 keer 10 mtn	Methodelessen Kleine activiteit	Happy House 1
4	2 keer 30 mtn + 3 keer 10 mtn	Methodelessen Kleine activiteit	Happy House 2
5	2 keer 30 mtn + 3 keer 10 mtn 1 keer per maand CLIL-les Start met lezen van graded readers	Methodelessen Kleine activiteit Muziek, tekenen of handvaardigheid Lezen	Happy Street 1
6	2 keer 30 mtn + 3 keer 10 mtn 2 keer per maand CLIL-les Lezen van graded readers	Methodelessen Kleine activiteit Muziek, tekenen of handvaardigheid Lezen	Happy Street 2
7	2 keer 45 mtn + 5 keer 5 mtn 1 gymles 2 keer per mnd CLIL-les Zelfstandig lezen van boeken	Methodelessen Kleine activiteit Gym Muziek, tekenen of handvaardigheid Lezen	Happy Earth 1
8	2 keer 45 mtn + 5 keer 5 mtn 1 gymles 3 keer per maand Zelfstandig lezen van boeken	Methodelessen Kleine activiteit Gym Muziek, tekenen of handvaardigheid Lezen	Happy Earth 2

- Door de gehele school wordt 4 keer per jaar een *English afternoon* georganiseerd, in een voorop vastgesteld thema, waar alleen maar Engels wordt gesproken. Leerlingen kunnen diploma's krijgen voor *the best speaker of the afternoon*.
- Voor de bovenbouw is er ook een jaarlijkse *speaking contest*.
- Ieder jaar wordt in de groepen 6 en 8 een Anglia-examen afgenomen. De coördinator Engels is zelf assessor en kan derhalve het mondelinge examen afnemen in een voor de leerlingen veilige en vertrouwde omgeving.

1.6.6 Hoe kun je de kwaliteit van vvto op een school meten?

Er zijn verschillende mogelijkheden om de kwaliteit van vvto te meten. We noemen er hier drie. Ten eerste werkt een goede vvto-school met of naar de Landelijke Standaard vvto Engels. Ook kan een vvto-school accreditatie aanvragen om een van de officiële vvto-keurmerken te krijgen: Cedin, EarlyBird en/of TalenT. Deze zijn alle drie goedgekeurd door de Nuffic. Ten derde is in 2016 de Kieswijzer vvto Engels ontwikkeld als hulpmiddel om een goede vvto-methode te kiezen (Bodde-Alderlieste 2016b).

1.6.7 Is vvto geschikt voor alle leerlingen en scholen?

Om deze vraag te beantwoorden, kijken we eerst naar de groei van tweetalig voortgezet onderwijs (tto). Bij tto wordt minimaal de helft van de vakken in een vreemde taal gegeven. Het is vanuit het vwo via de havo op het vmbo ingevoerd. Van de 638 scholen voor voortgezet onderwijs zijn er 130 lid van het netwerk tweetalig onderwijs. Van deze scholen hebben er 120 een tweetalige vwo-afdeling, en daarvan hebben 54 scholen ook een tweetalige havo-afdeling. In totaal zijn er 25 tweetalige vmbo-afdelingen/-scholen. In 2016 komt er ook voor het mbo een programma voor tweetalig onderwijs. Op bijna alle scholen is de vreemde taal Engels. Er zijn twee scholen in de grensstreek met Duitsland die ook tweetalig onderwijs Nederlands-Duits aanbieden.

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat tweetalig onderwijs geschikt is voor leerlingen op alle niveaus in het voortgezet onderwijs. Deze gegevens kun je doortrekken naar het primair onderwijs. De mogelijkheid waarbij tweetalig basisonderwijs wordt gegeven met 30 tot 50% van de lestijd in het Engels wordt nog onderzocht. Vvto is formeel geen tweetalig onderwijs, maar een vorm van talenonderwijs waarbij het onderwijs tot 15% van de lestijd in het Engels kan worden gegeven. Daarbij moet wel goed rekening worden gehouden met (taal)zwakke leerlingen, maar verder maakt het niet uit of kinderen een- of meertalig zijn, een migrantenachtergrond hebben, dyslectisch of hoogbegaafd zijn. Hiervoor zijn de volgende redenen te geven:

- De gemiddelde (jonge) leerling leert spelenderwijs en ervaart het als een uitdaging om Engels te leren.
- Taalzwakke leerlingen hebben altijd baat bij meer aandacht voor taal, ook als het een vreemde taal is. Het metalinguïstische bewustzijn (taalbewustzijn of vermogen bij jonge kinderen om te abstraheren van de betekenis van taal en zich te richten op de vorm) wordt door het werken aan taal beter ontwikkeld en daar hebben ook zij baat bij. Wel is bij deze leerlingen een meer gedifferentieerde aanpak nodig.
- Meertalige leerlingen hebben voordeel van hun eerdere taalleerervaringen. Voor hen is het geen bezwaar om een andere taal leren. Anderstalige leerlingen (bijvoorbeeld van Marokkaanse, Turkse of Afghaanse afkomst) leren met vvto net zo goed Engels als eentalige leerlingen. Uit onderzoek blijkt zelfs dat het leren van Engels een positief effect kan hebben op het Nederlands. Voorwaarde is wel dat meertalige leerlingen hun eigen moedertaal goed beheersen en dat ze Engels leren via het Engels en niet via het Nederlands.
- Dyslectische leerlingen moeten volgens deskundigen juist jong beginnen met Engels leren. Met een vroege start hoeven ze ook nog niet te lezen of te schrijven. Eventuele problemen zijn pas te verwachten als ze gaan lezen en schrijven (zie hoofdstuk 10).
- Hoogbegaafde leerlingen vinden in vvto een welkome uitdaging. In het fulltime onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen (bijvoorbeeld de Leonar-

Accreditatie

1

Tweetalig voortgezet onderwijs (tto)

Metalinguïstisch bewustzijn

doscholen) en in speciale programma's voor hoogbegaafden maakt Engels deel uit van het reguliere aanbod.

1.6.8 Hoe voer je vvto in?

De invoering van vvto is een zaak van de hele school. Als experiment kun je voorafgaand aan de invoering 'gewoon' beginnen te experimenteren met vvto en enkele activiteiten in het Engels geven. Om te voorkomen dat alleen de kleuters Engels krijgen en er vanaf groep 3 geen Engels meer wordt gegeven, is het nodig dat het hele team achter vvto staat, dat het programma Engels voor alle groepen in een schoolplan wordt verankerd en dat de school en de leraren zich goed voorbereiden. Dit begint met een oriëntatie op vvto en nascholing in specifieke vvto-didactiek.

Bij vvto heb je als leraar een centrale rol aan het begin van dit vreemdetaalproces dat nog vele jaren zal duren. Daarom zijn onder andere een goede beheersing van het Engels en een positieve benadering zo belangrijk.

Positieve benadering

Er zijn scholen die al veel ervaring hebben met vvto. Op de Prinsenschool in Enschede bijvoorbeeld wordt al vanaf 1993 vvto gegeven. Het uitgangspunt is daar altijd geweest dat vvto geschikt is voor alle leerlingen, zowel een- als meertalig, en dat blijkt nog steeds een goed uitgangspunt. Inmiddels hebben veel scholen ervaring met vvto, ook aan anderstalige leerlingen.

Scholen hoeven niet zelf het wiel uit te vinden. Er zijn organisaties die ondersteuning kunnen bieden, zoals Nuffic of de vvto-pabo's. Daarnaast zijn er enkele particuliere organisaties actief.

Ook is er beperkte financiële ondersteuning mogelijk voor vvto-scholen. De school kan bij het starten van vvto subsidie aanvragen bij Nuffic, bijvoorbeeld voor de aanschaf van lesmaterialen of voor leraren die een cursus taalvaardigheid in het buitenland willen volgen. Op de website van de Nuffic is een Stappenplan vvto te downloaden met als titel: *Stap in de wereld. Starten met vroeg vreemdetalenonderwijs* (2015) (zie figuur 1.13).

Subsidie

Stappenplan vvto

1.6.9 Onderzoek naar vvto

Zowel nationaal als internationaal wordt er continu onderzoek gedaan naar het effect van Engels in het po. Ook is er al een breed scala aan onderzoeksresultaten bekend. Zo laat Nederlands onderzoek zien welk effect het leren van een tweede taal heeft op de eerste taal (Goorhuis & De Bot, 2010) en geeft internationaal onderzoek de uitkomst van het beoordelen van vaklessen in een andere taal (Serra, 2007).

Binnen het onderzoek naar *Early Language Learning in Europe* (ELLiE) is van 2006 tot 2010 vergelijkend onderzoek gedaan naar vvto in zeven verschillende landen, waaronder Nederland. Er is onder andere onderzocht welke aspecten een goed rendement opleveren.

In Nederland is in het al eerder genoemde FLIPP-onderzoek (2012) gezocht naar het antwoord op vragen als: wat is het effect van vroeg beginnen vergelijken met later beginnen, welk effect heeft de taalvaardigheid van de leerkracht, en hoeveel uur les per week is nodig om kinderen goed Engels te leren op de basisschool. De Kraaij (2016) deed onderzoek naar de aansluiting van het vo op het po. Verder zijn veel onderzoeksresultaten gebundeld in de publicatie *Wat weten we over vroeg Engels op de basisschool? Effecten van vroeg vreemdetalenonderwijs op de moedertaal en de leerprestaties in de vreemde taal* (Leiden, Expertisecentrum mvt, 2012). Recent onderzoek is ook te vinden in deel 1 van het Handboek vvto (Corda e.a. 2014).

FIGUUR 1.13 Voorbeeld uit het stappenplan vvto van Nuffic

Bron: nuffic.nl

1.7 Introductie van Primary CLIL

Content and Language Integrated Learning (CLIL) is de didactische methode waarbij vakken en vakinhouden in het Engels worden gegeven. In het voortgezet onderwijs wordt deze methode gebruikt bij tweetalig onderwijs. In deze paragraaf belichten we verschillende aspecten van primary CLIL, CLIL op de basisschool, en vergelijken we primary CLIL met het reguliere Eibo. De didactiek komt in hoofdstuk 6 aan de orde.

1.7.1 Wat is primary CLIL?

Gezien de groei en het succes van vvto in de onderbouw was het voorspelbaar dat er ook vraag zou komen naar een vorm van tweetalig onderwijs in de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs. Immers, als een school aan de onderbouwleerlingen nieuwe vakinhouden en thema's aanbiedt in het Engels (dus geen reguliere lessen Engels geeft), dan is het niet logisch om dit in groep 5 te vervolgen met reguliere lessen Engels (Eibo).

CLIL is in het tweetalig voortgezet onderwijs al een begrip. Het staat voor *Content and Language Integrated Learning*: integratie van taalonderwijs en vakinhoud. Dat maakt het uitermate geschikt voor vvto. Vvto in de onderbouw is feitelijk een soort kleuter-CLIL, omdat kleuterthema's (bijvoorbeeld in een spelles) in het Engels worden aangeboden en er geen aparte lessen Engels worden gegeven.

Ook in de midden- en bovenbouw van de basisschool is CLIL in opkomst, als logisch vervolg op vvto in de onderbouw. In de midden- en bovenbouw noemen we de integratie van taal- en vakonderwijs primary CLIL. De leerlingen

krijgen dan bij een of meerdere vakken specifieke vakinhouden in het Engels aangeboden, bijvoorbeeld bij biologie en aardrijkskunde. Uitgangspunten zijn de vakinhoud en actieve ondersteuning van het taalverwervingsproces (Engels) van de leerlingen, maar ook het (leer)proces is belangrijk. De leerlingen moeten immers met elkaar en de leerkracht in het Engels samenwerken en communiceren. Meer nog dan bij vto is er bij primary CLIL sprake van taalgericht vakonderwijs (van Hasselt 2007), net als bij het aanbieden van Nederlands aan tweedetaalverwervers. Dat doe je door bij Engels een bewuste keuze te maken van (geschikte) onderwerpen die in de doeltaal worden behandeld en die met extra aandacht voor de taal aan te bieden. Ook is er aandacht voor de opbouw in complexiteit (leerlijnen) van de vakdomeinen. Uiteraard zijn de kerndoelen leidend. In feite is het verwerven van Engels als vreemde taal niet veel anders dan het verwerven van Nederlands als tweede taal (Bodde-Alderlieste, 2002a en b).

Niet alle scholen bieden vto aan in de vorm van CLIL of hebben behoefte aan primary CLIL voor de midden- en bovenbouw. In de praktijk is het (te) vaak zo dat er in de onderbouw wel met een thematische leergang wordt gewerkt, maar dat in de bovenbouw een stapje terug wordt gedaan met reguliere lessen Engels. Vaak moeten de leerlingen dan woordjes uit het hoofd leren die schriftelijk worden overhoord. Er zijn veel scholen die het op deze manier aanpakken, maar het is logischer, effectiever, meer tijdsbesparend en conform de Standaard vto om te werken vanuit primary CLIL.

Door te kiezen voor primary CLIL worden niet alleen vakgebieden en talenonderwijs geïntegreerd, maar ook de theorieën die daaraan ten grondslag liggen. Aan de ene kant zijn dat theorieën betreffende vreemde taalverwerving en aan de andere kant algemene leer- en ontwikkelingstheorieën. Deze integratie vormt een belangrijke vernieuwing die de kwaliteit van het basisonderwijs ten goede kan komen.

Anders dan bij tto in het voortgezet onderwijs, waar ongeveer de helft van de lestijd in de doeltaal wordt gegeven, beperkt vto zich tot een à twee uur per week, tot maximaal 15% van de lestijd. We spreken hier over primary CLIL en niet over CLIL, omdat de didactiek voor primary CLIL is afgestemd op leerlingen in de basisschoolleeftijd.

1.7.2 Groei van CLIL

CLIL groeit snel in Europa en ook daarbuiten in Azië, Afrika en Zuid-Amerika. We staan hier nog even stil bij de ontwikkeling van CLIL in het voortgezet onderwijs. Tweetalig onderwijs en daarmee de toepassing van CLIL maakt in Nederland sinds de jaren negentig van de vorige eeuw een snelle groei door. De twee belangrijke doelen die tto-scholen willen bereiken zijn: het vergroten van de taalbeheersing en het verkrijgen van een internationale oriëntatie bij de leerlingen.

De voordelen van CLIL zijn:

- Voor de leerlingen is er sprake van een win-winsituatie doordat ze tegelijkertijd een taal en vakinhoud leren, in minder tijd dan in aparte vaklessen. Ze leren Engels in een natuurlijke, betekenisvolle context. CLIL-leerlingen blijken door de combinatie van vakinhoud en taal ook efficiënter te leren dan leerlingen die hetzelfde leren in aparte vaklessen. Omdat de leerlingen een actieve rol hebben, leren ze beter communiceren (bijvoorbeeld onderhandelen en uitleggen) in de vreemde taal. Dat biedt later bijvoorbeeld betere kansen op de (internationale) arbeidsmarkt.

- Voor de leraar is er veel taalaanbod beschikbaar omdat de vakinhouden in het Engels worden aangeboden. Er is wereldwijd veel materiaal beschikbaar en er zijn ook aparte leergangen voor het tto. Ook komt CLIL tegemoet aan de vraag om het onderwijs betekenisvoller te maken en de motivatie van leerlingen te verhogen. CLIL is minder saai dan acht jaar lang lessen Engels krijgen. Als de leerlingen gemotiveerd zijn, is de leraar dat ook, en omgekeerd.
- Vakintegratie
Voor de school biedt CLIL de mogelijkheid tot vakintegratie. Met de toepassing bij meerdere vakken is er meer tijd voor taalverwerving dan in een 'verbrokkeld' rooster. Het geeft vaak een impuls aan de kwaliteit van het onderwijs in de school door de samenwerking tussen vakdocenten en taaldocenten.
- Ouders zijn enthousiast omdat Engels breder wordt aangeboden dan met reguliere lessen Engels.

1.7.3 Kanttekeningen bij primary CLIL

Natuurlijk zijn er bij primary CLIL ook kanttekeningen te plaatsen. We noemen hier de belangrijkste, met mogelijke oplossingen:

- Leerlingen zijn vaak onzeker wanneer ze starten met CLIL, dus de leraar moet hen goed kunnen ondersteunen. De school moet de leerlingen in de beginfase goed begeleiden. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van ervaringen van andere CLIL-scholen, bijvoorbeeld van het netwerk van vto-scholen van Nuffic.
- Leraren zijn vaak onzeker. Ze moeten het Engels goed beheersen om met CLIL te kunnen werken. Nascholing van het gehele team in CLIL, zowel voor taalvaardigheid als didactiek, biedt de oplossing.
- Vaak wordt ook de vraag gesteld of CLIL niet ten koste gaat van de vakinhoud. Onderzoek wijst echter uit dat het bij een vroege start met CLIL nauwelijks iets uitmaakt of een vak in de schooltaal wordt gegeven of in de vreemde taal. Bij een latere *immersion* (onderdompeling) in de doel-taal (in het voortgezet onderwijs) is er aanvankelijk wel sprake van moeite met de vakinhoud, maar dit wordt meestal ingehaald in een later stadium.
- De school moet investeren in CLIL en die invoering kost tijd, geld en energie. Er zijn enkele beperkte subsidies beschikbaar voor scholen die tweetalig onderwijs aanbieden en voor leraren die hun taalvaardigheid Engels willen verbeteren.
- Ten slotte moet ook de schoolleiding achter dit concept staan en het actief ondersteunen. Het ELLiE-onderzoek (2011) wijst uit dat dit een van de factoren voor succes is bij vroeg vreemdetalenonderwijs.

1.7.4 CLIL vergeleken met regulier Engels

Tot slot gaan we hier kort nog even in op het verschil en de overeenkomsten tussen Eibo, reguliere lessen op de basisschool, NT2 en primary CLIL.

Wanneer het leren van Engels als een geïsoleerd vak plaatsvindt, zoals dat gebeurt bij een start met Eibo in groep 7, krijgen de leerlingen ongeveer een half uur Engels per week. In die korte tijd zijn er niet veel toepassingsmogelijkheden. Dat betekent dat er niet veel tijd is om alle leerlingen op een goed vaardigheidsniveau in het Engels te brengen.

Bij reguliere lessen in de basisschoolvakken in het Nederlands staan naast de vakinhoudelijke doelen (bijvoorbeeld de functie van dijken) ook expliciet taaldoelen centraal (gemaal, dijkverzwaring, bemaling). Een goede leerkracht geeft daarbij taalsteun, geeft veel voorbeelden, visualiseert de nieuwe

begrippen, laat de leerlingen nadenken over de stof, en laat ze waar mogelijk onderzoeken en experimenteren om de stof toe te passen.

Dat gebeurt in feite ook bij primary CLIL. Een belangrijk verschil met reguliere lessen is dat CLIL altijd in het Engels wordt aangeboden. Dat betekent dat de leerkracht vooral in de beginfase meer voorbereidingstijd nodig heeft en een voor dat doel adequate taalvaardigheid. Omdat het Engels voor alle leerlingen de doeltaal is, vereist het meer aandacht voor het geven van taalsteun. In feite is dat ook wat leerkrachten moeten doen bij anderstalige (NT2-)leerlingen in de reguliere lessen in het Nederlands.

Met primary CLIL zijn de leerlingen in de gewone lestijd in het Engels bezig, als onderdeel van het totale leerproces. Bovendien worden ze door de systematiek van CLIL uitgedaagd om Engels te gebruiken in communicatieve, realistische en betekenisvolle contexten. Het is duidelijk dat ze daarmee een hoger taalniveau bereiken dan met aparte lessen Engels.

1.7.5 Starttijd, aantal lessen, geschiktheid en invoering

Omdat wto in feite al de start is van primary CLIL (kleuter-CLIL) is er geen specifieke startleeftijd voor te noemen: het is een doorlopend proces vanaf groep 1 tot en met groep 8. Daarnaast kunnen (extra) lessen Engels het taalverwervingsproces ondersteunen.

Je kunt er echter niet opeens halverwege de basisschool mee beginnen. Als een school vanaf groep 5 Engels aanbiedt, is het lastig om meteen te gaan 'CLIL-len' omdat de leerlingen nog niet eerder dan groep 5 Engels hebben gehad en CLIL opbouw vanaf een basisoniveau vereist.

Hoofdstuk 6 is geheel gewijd aan primary CLIL.

Startleeftijd

Terug naar de stelling

De stelling aan het begin van dit hoofdstuk luidt: *Engels is een kernvak in het voortgezet onderwijs, maar voor leerlingen in het basisonderwijs is het vak nog niet zo belangrijk.*

Onderzoek laat zien dat de kwaliteit van het vak Engels op de basisschool zeer matig is en dat in het verleden Engels op de basisschool dan ook niet zo belangrijk is geweest. Daar lijkt nu verandering in te komen: steeds meer scholen bieden een vroege start en dat heeft een positief effect op Engels in de gehele basisschool. Engels is in het voortgezet onderwijs al een van de drie kernvakken.

We hopen dat in dit hoofdstuk duidelijk is geworden dat Engels voor leerlingen in het basisonderwijs wel degelijk een belangrijk vak is. **Dat vinden de meeste leerlingen zelf ook!**